

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מריס שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

אלו מציאות פרק שני בבא מציעא

ל:

עין מושפא
גב כמזוה

קפד א ב מיי פ"ח
מגיל גולת ואמרי
ה' יג ד סג עשן עד
טושי' ח"מ ס' רבא
ספ"ק ג:
קפד ג מיי' ש' ה' יג
טושי' ש' ספ"ק
פ:
קפד ד מיי' פ"ג מה' רוח ה' ד סג עשן פ' טושי' ח"מ ס' רבא ספ"ק ג:
קפד ה מיי' פ"ג מה' נדרים הלכה טו טושי' ח"מ ס' רבא ספ"ק ה:
קפד ו מיי' פ"ח מה' אכזה הלכה ח ופ"ג מה' רוח ה' ד סג עשן פ' טושי' ח"מ ס' רבא ספ"ק ג:
קפז ז מיי' פ"ד מה' אבולת הלכה ד סג עשן ד טושי' ח"מ ס' רבא ספ"ק ג:
קפח ח מיי' פ"ו מה' אבדה הלכה ג סג עשן פ' טושי' ח"מ ס' רבא ספ"ק ח:
קפח ט מיי' פ"ח מה' קנא ב מיי' ש' פ"ח ה' ד סג עשן טושי' ח"מ ס' רבא ספ"ק ג:
קנב י ב מיי' ש' פ"ג ח' ד סג עשן טושי' ח"מ ס' רבא ספ"ק ג:
קנב יא מיי' ש' פ"ו ח' ד סג עשן טושי' ח"מ ס' רבא ספ"ק ג:
קנב יב מיי' ש' פ"ג ח' ד סג עשן טושי' ח"מ ס' רבא ספ"ק ג:

ה"מ לא תעשה ועשה השוה ככל אצל האי דלמי שיהי ככל דמי כדמוכח פרק שני נזירין (מ"ד דף נ"ב): דלמי עשה דמזונות ודמי ללא ועשה דהנטיס וכן ק' לקמן (ג') יכול אמר לו אצו הטמא כו' ופרקי תיפוק ליה דלמי עשה דומה ללא ועשה שיהי ככל דלמי וי"ל דעשה דמזונות שאני דחמיר משום דגדול השלום כדאמר צ"פ שילוח הקן (סו"טין דף קמ"ה). דעשה דמזונות הוה דמי ללא ועשה^א לשילוח הקן אי לאו יתורא דשלח תשלח אצל עשה דעלמא לא דמי ללא ועשה אפילו אינו שיהי ככל וזה התיורין לא יתיישב לנאון דשרי מנרע צימי חטונו שצטמטיס המטה פ"ק דמועד קטן (דף י"א): ולדמייהו י"ג לומר דלכא סמך על וכו' מי דחיין אסורא מקמי ממונא ולקמן נמי עדיפא משני דהוה דמי אפילו לאו ועשה אי לאו קרא אפי' אי בעלמא לא דמי וצ"פ דצמנות (דף נ"ה). דלמר גבי פלוגתא דר' יוחנן ור"א צביחא כ"ג בצלמנה מן הישואין כ"ע לא פליגי דלא פטרה דלמי עשה דומה ללא תעשה ועשה וי"ל^ב דתשיע שוה ככל כיון שהאלמנה עשתה אסור כמו הכהן דלקרי ציה לא יקח לא יקחו לא יקחו^א אע"ג דלמי שיהי ככל אלא צנהניס אצל היא דלגילוח וכן שאינו שיהי צנהניס נדמי מקמי עשה דמזונות^ב.

אלא זקוק ואינו צ"פ כבודו ואת

תיפוק ליה מולאחמו^א דכבוד הצריות דומה מילת צו ושמיטת פסחו^ב וי"ל כבוד הצריות דמת מלוה חמיר טפי משמוטל צדיון פ"ק יסריח או יאכלוהו כלניס אע"ג דצ"פ מי שמתו (גרוסא דף כ' וס' ד"ה ע"ג) מוכח דאי הוה כלניס שז ואל תעשה היה נדחה מפני כבוד הצריות היינו משום דערוס הוה גנות וצדיון גדול כדלמר (יבמות דף ק"ג ס"ג): אין לך משוקן יותר מאלוהו שיהי ככל ממונא אצל אסורא כמו פסח ומילה וגם כתי' לא: [וע' מוס' שבעות ג']

אפקרה א: [גל:] ד"ה אפקרה ואת ואת הא אמר צ"פ אין צין המודר (מ"דס דף מ"ה). אין הפקר אלא צפני שלשה וי"ל דהכא נמי הוה שלשה אי נמי דלוריימא צל שלשה נמי הוה הפקר^ב והא דלמר שלחי פ"ק דשבת (דף י"א): וס' ד"ה דמפקרה) גיגית נר וקדירה אפקורי מפקר להו אע"ג דלכא שלשה תס אן סהדי דמפקר להו צלנן שלח עשה אסור שציתת כלים: **לא** חרבה בו. ואם תאמר דציונא (דף ט'): אמר מפני שנלח תס וי"ל דלא והא גרמא:

אזוהי אבידה שיצין שאין הבעלים יודעין שהיא שם:

קורדוס

אי בליחותא אפי' דאדא שעתא נמי אי ביממא אפי' טובא נמי לא^א לא צריכא דהוה חזי לה בקדמתא ובחשכתא^ב תלתא יומי אמרינן איתרמויי אתרמי לה ונפקא מפי ודאי אבידה היא תניא נמי הכי מצא מלית וקדרום

לא יהיה בך אביון. לא תציל עמך ליד עניות: הכישה. זה שאינו לפי כבודו אם הכישה הכאה אחת להשיעה נתיבזה להצדקה האליל והתמיל: ק"א. מר"א צל"ז: דרבו להחזיר בשדה. שאין שם רואים כל כך ואינו צ"פ. ורבו בעיר. שזהו צ"פ משמיהו והוא מנא^א צדשה: מהו. שמתייב להשיעה: לא מייחייב. להתמיל צהצמה צדשה: וביון דאחיוב. שהויה ממוקמה חייב אף צעיר: פורק ופוטין. פורק משא מן החמור ופוטין עליו דכתיב עובד מעובד^ב הקס תקיס^ג: פתכא דאופי. משאוי של עלים: וקא מיתפח. עומד^ד לפוט: ד"ה י"ג. הטעמינן: הדר זכה בהו. חזר האלס והואו והסויג צ"פ מן ההפקר: הפקר האלס והסויג הוה הפקר. אע"ג שלח הפקירו אלא לענייני הוה הפקר למפטר מן המעשר^ה: זה

בית היידי. ללמוד להם אומנות להפטרם צו חוקות^א (ג) ומרות כתיב צרישה דקרא^ב: ימי דמגויתא

צ"דיינו. צממיה. דמגויתא גזאלי דגנין ציסורים וצמוקא ותצרו צצנא קנא (דף ק"א) דליני צגוסיא: **מתני'** איזו היא אבידה. צמרה מפרס: אין זו אבידה. ואינו חייב להחזיר שמדעת הניחיה שס' רצה בין הכרמים. דמסקנא: לא יאמר צ"פ תן צ"פ פ"ע. צצנתי ממלכתי שילמר^א לו אם עשית מלכתך היית מרצה טורח עשוי לפי מה שטרחת טול: כפועל. צמרה^ב מפרס: אם יש שם בית דין. אם נוח לו לנכות יומר נדי להרעות שזר ואינו חפץ ליצטל ממלכתו מה יעשה אם יש שם שלשה נני אלס יתנה צפנייה ויאמר ראו שאני משתכר כך וכך ואי אפשי ליצטל ליטול שזר מועט אני אשיב אם תאמרו שאטול שזר משלס: גב' כ"ה. סתם אצירה שמוכחת שהיא שם שלח מדעת צעלים: וצ"ע. צממיה וכי אף אם ימצאנה שם לעולם נאמר מדעת היא וכי דרך שלח להכניס^א: בקדמותא. לפני עלות השחר: חשכתא. שחשכה ערפית: אסרטיא

מבעי ליה למיזל לגביה בה זו קבורה היינו גמילות חסדים לא נצרכה אלא זקוק ואינו לפי כבודו אשר יעשונו זו לפנים משורת הדין דאמר ר' יוחנן לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה אלא דיני דמגויתא צ"דינו אלא אימא^א שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עבדו לפנים משורת הדין: **מתני'** אי זו היא אבידה הפוכין פרה רצה בין הכרמים הרי זו אבידה וברחה החזירה וברחה אפי' ארבעה וחמשה^ב פעמים חייב להחזירה שנאמר^ג השב תשיבם יהיה במל' מסלע לא יאמר לו תן לי סלע אלא נותן לו (ה) שכרו כפועל^ד: אם יש שם בית דין מתנה בפני ביד^ה אם אין שם ביד בפני מי יתנה שלו קודם: גב' אמו כל הני דאמרינן לאו אבידה הוה אמר רב יהודה הכי קאמר אי זו היא כלל אבידה שהיא חייב בה מצא חמור ופרה^א רועין בדרך אין זו אבידה ולא מייחייב בה חמור וכליו הפוכים פרה ורצה בין הכרמים הרי זו אבידה ומייחייב בה^ב ולעולם אמר רב יהודה אמר רב עד שלשה ימים היכי דמי

אזוהי אבידה שיצין שאין הבעלים יודעין שהיא שם:

קורדוס

אי בליחותא אפי' דאדא שעתא נמי אי ביממא אפי' טובא נמי לא^א לא צריכא דהוה חזי לה בקדמתא ובחשכתא^ב תלתא יומי אמרינן איתרמויי אתרמי לה ונפקא מפי ודאי אבידה היא תניא נמי הכי מצא מלית וקדרום

באסרטיא

(גליות): [ה] צ"ל ארבע וחמש (יעב"ץ): [ו] כתי' (כאן ולהלן כי"פ) או פרה: [ז] פי' או בחשכתא. מהרש"ל (גליות): [ח] עד תלתא. כצ"ל (דבש תמה, וכיה באי"ז). ועי' שמ"ק בשם גליות תוס': [ט] אויז' וכו' **מצאה**: [י] רש"י שבריי"ק. נמיי' וקצת כתי' עמוד לפוש. רש"י שבעין יעקב וקצת כתי' כעמוד לפוש: [יא] והבגלו דף ק' ע"א פירש"י תלמוד תורה, ע"ש כ"י (גליות): [ב] כתי' דחוקים: [ג] ס"א שזה אומר בו, מהרש"ל (גליות): [ד] כתי' **להכניסה**: [ה] כפופ"ר הגירסא ביה לא יקרוהו אע"ג ולפנינו הוא ע"פ מהרש"ל (בפרי"ק) ועיין רש"י:

באסרטיא

באסרטיא

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) כנא צמרה פ"ח. ב) פלח פקדו ו (מנשה א) עריות פקד ד מנשה ג. ג) לעיל כד: זע"ל. ד) כנא קמא ט"א: ט"ב. ה) נדרים לו: ע"ש. ו) לקמן פ"ח. ז) ויין מוס' לקמן לא: ד"ה א"ס. ח) ע"י מוס' לעיל כ"ה. ט) ד"ה ומה. י) שמוות כ"ג. י"א) דברים כ"ב ד. י"ב) מעשרות פ"א מ"א. י"ג) לא: ט"ז. י"ד) ויעי' חסי יבמות ה. י"ה) ד"ה ואבתי. י"ו) במבד"ו. י"ז) ברכות י"ט. י"ח) ע"י ר"ן רש"י פסחים גבי ביטול ובריקה.

הגהות הב"ח

א) גב' מנשה סכרו כפועל צ"פ על דף ס"ח: (ב) רש"י ד"ה זה בית וכו' ומרות. י"ג יב"ק דף ק' פ"ד"ה דהוה ש"ס ו"לע:

הגהות הגר"א

[א] [ב] גב' אשר. רש"י יק עליו למקור:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה דיני. צמון עבר מנסחה הירשכא כאלן דליי דמגויתא ופי' דלנין צצנות:

תורה אור השלם

א) והקרה אתהם את החקים ואת התורה והדברת להם את הדרך ללבו בה ואת הפעשה אשר יצוהו: [שבת י"ח ב] ב) לא תראה את שוד אחיך או את שויו נדרים והתעלמות מהם השב תשיבם לאחריך: [דברים כ"ג א]

לעזר רש"י

מרש"י. פירוש ומה של קרקע (כ"ט) פטעית דף ד' ע"ל ד"ה אפי'. פיסק נגניס (כ"ט) ע"ז דף י"ט ע"כ ד"ה שקל קלל).

הגהות וצינונים

א) בראשונים ובכמה כתי'. נתחייב: ב) בירי"ק. בליקוטה כתי' ובקצת כתי' זכה בהו אמר ליה ד"ה ל' יתיב ליה: [ג] כתי' עד שיפקיר (או שיזפקר) אף לעשירים כשמישה פאה (וכיה במשנה פאה ובעריות) רבי ישמעאל וכו' (יאל"א) ליתא, ותב דק"ס הדוא מיותר: [ד] (ותב"ת "אשר" מיותר):

(גליות): [ה] צ"ל ארבע וחמש (יעב"ץ): [ו] כתי' (כאן ולהלן כי"פ) או פרה: [ז] פי' או בחשכתא. מהרש"ל (גליות): [ח] עד תלתא. כצ"ל (דבש תמה, וכיה באי"ז). ועי' שמ"ק בשם גליות תוס': [ט] אויז' וכו' **מצאה**: [י] רש"י שבריי"ק. נמיי' וקצת כתי' עמוד לפוש. רש"י שבעין יעקב וקצת כתי' כעמוד לפוש: [יא] והבגלו דף ק' ע"א פירש"י תלמוד תורה, ע"ש כ"י (גליות): [ב] כתי' דחוקים: [ג] ס"א שזה אומר בו, מהרש"ל (גליות): [ד] כתי' **להכניסה**: [ה] כפופ"ר הגירסא ביה לא יקרוהו אע"ג ולפנינו הוא ע"פ מהרש"ל (בפרי"ק) ועיין רש"י:

באסרטיא

באסרטיא

[א] ה"מ לא תעשה ועשה השוה ככל אצל האי דלמי שיהי ככל דמי כדמוכח פרק שני נזירין (מ"ד דף נ"ב): דלמי עשה דמזונות ודמי ללא ועשה דהנטיס וכן ק' לקמן (ג') יכול אמר לו אצו הטמא כו' ופרקי תיפוק ליה דלמי עשה דומה ללא ועשה שיהי ככל דלמי וי"ל דעשה דמזונות שאני דחמיר משום דגדול השלום כדאמר צ"פ שילוח הקן (סו"טין דף קמ"ה). דעשה דמזונות הוה דמי ללא ועשה^א לשילוח הקן אי לאו יתורא דשלח תשלח אצל עשה דעלמא לא דמי ללא ועשה אפילו אינו שיהי ככל וזה התיורין לא יתיישב לנאון דשרי מנרע צימי חטונו שצטמטיס המטה פ"ק דמועד קטן (דף י"א): ולדמייהו י"ג לומר דלכא סמך על וכו' מי דחיין אסורא מקמי ממונא ולקמן נמי עדיפא משני דהוה דמי אפילו לאו ועשה אי לאו קרא אפי' אי בעלמא לא דמי וצ"פ דצמנות (דף נ"ה). דלמר גבי פלוגתא דר' יוחנן ור"א צביחא כ"ג בצלמנה מן הישואין כ"ע לא פליגי דלא פטרה דלמי עשה דומה ללא תעשה ועשה וי"ל^ב דתשיע שוה ככל כיון שהאלמנה עשתה אסור כמו הכהן דלקרי ציה לא יקח לא יקחו לא יקחו^א אע"ג דלמי שיהי ככל אלא צנהניס אצל היא דלגילוח וכן שאינו שיהי צנהניס נדמי מקמי עשה דמזונות^ב.

לְדַרְשׁ אֱלֹהִים: ^{טז} כִּי יִהְיֶה לָהֶם
 דָּבָר בָּא אֵלַי וְשִׁפְטֹתַי בֵּין אִישׁ
 וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֲקֵי
 הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו: ^{יז} וַיֹּאמֶר
 חֲתָן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר
 אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה: ^{יח} נָבֵל תִּבְלַל
 גַּם־אֶתָּה גַם־הָעַם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ
 כִּי־כָבֵד מִמֶּךָ הַדָּבָר לֹא־תוּכַל
 עֲשֹׂהוּ לְבַדְּךָ: ^{יט} עֲתָה שָׁמַע בְּקֻלִּי אִיעֲצֶךָ וַיְהִי

לחמוהי ארי אתן לותי
 עמא למתבע אלפן מן
 קדם יי: טז פד הוי להון
 דינא אתן לותי ודאיננא
 בין גברא ובין חבריה
 ומהודענא להון ית קימאי
 דיי וית אוריתיה: יז ויאמר
 חמוהי דמשה ליה לא
 תקין פתגמא דאת עבד:
 יה מלאה תלאה אף את
 אף עמא הדין דעמך ארי
 יקיר מנך פתגמא לא
 תכול למעבדיה בלחודך:
 יט פען קבל מני אמלכנך

עשהו לבדך: יט עתה שמע בקלי איעצך ויהי

שמותי חכמים

עתיד דאם לא כן לא הוה ליה לישב כל עוד שלא באו לדרוש: כ דק"ל דפתח בלשון רבים ומסיים בלשון יחיד בא אלי ועל זה פירש מי שהיה וכו' ומפני שתשובת משה ליתרו במה שהיה חושב שהוא יושב לבדו כמנהג השרים אינה רק מן ושפטתי בין איש וגוי שהשיב לו שאין העמידה הזאת לתפארת אלא למשפט ולא מן והודעתי את חקי האלהים ואת תורותיו שהיה מלמדן כי בלימוד הרב והתלמיד בעמידה לכך מפרש כי יבא וכי יהיה להם דבר שניהם על המשפט ולזה כתב הדבר בה"א הידיעה שפירושו הדבר הנוכר לעיל במאמר כי יבא ומפרש גם התרגום למתבע אולפן על דבר המשפט: ד והוא דלא פי' רש"י זה לעיל גבי יורא חותן משה וגוי י"ל משום דכתיב לעיל מיניה ויאמר משה לחותנו כי יבא וגוי אם כן היה לו גם כן כאן לכתוב ויאמר חותנו ולא להזכיר משה לכ"פ ורך כבוד וכו' ומשום הכי פירש הכא ולא פירש זה לעיל: ה וקשה והלא חור

רש"י

לדרש אלהים. כמרגומו למתבע אולפן לשאל תלמוד מפי הגבורה: (טז) כי יהיה להם דבר בא אלי. מי שהיה לו הדבר כ נא אליו: (יז) ויאמר חתן משה. דרך כבוד קוראו הכמוז ל חותנו של מלך: (יח) נבל תבלל. כמרגומו. ולשונו ל' כמישה פליש"טרא. כמו והעלה נבל*. כנזול עלה מגפן וגוי** שהוא כמוש ע"י חמה וע"י קרח וכחו טש ונלאה: גם אתה. לרנות אהרן וחור מ וע' וקניס: כי כבוד ממך. כנזלו רצ יומר מכותך:
 * ירמיה ח ** ישעיה טז

בעל הטורים

(טו) לדרוש אלהים. ד' נמסו' הכא ואידך נשמואל נלכחו לדרוש אלהים צענין שאלו כשהלך לנקש האתונות. ולא יכול דוד ללכת לפניו לדרוש אלהים נדברי הימים צענין הדצר כשראה המלאך המכה צעס. ויהי לדרוש אלהים צענין עוזהו שדרש אלהים צמלממה מלמד שכל כל נרמיהם היו צאים לו לדרוש אלהים כהיה דשאלו שדרש אלהים על אבידמו וכהיה דודו שהמפלל על הדצר וכהיה דעוזהו שהמפלל על אבידמו: (טז) תורותיו. ג' נמסו' הכא ואידך מרי צננינא דימוקאל ואח כל חקתיו וכל צורתיו וכל תורתיו מלמד שרמו לו על צנין צ"ה: (יז) איעצך. ג' נמסורה הכא ואידך דבלעס לכה איענך דליתקש עוזהו דבלעס לנזואת משה ואמרו חז"ל ולא קס נציא עוד בישראל כמשה אצל צאוה"ע קס. קבלתי שפירושו צאוה"ע קס לשעה פי' לפי שעה כמו שהיתה מדצרת לשעה ולא צהתמדה ואידך וכי איענך לא ששמע אלי צענין נדקיהו שיען לו ירמיהו לנאח אל שרי מלך צבל

ספורנו

(טו) לדרוש אלהים. הנשיאים וראשי הדור הבאים על עסקי הרבים וסדרם באים אלי בהכרח לדרוש אלהים, כי על פי ה' יחנו: (טז) כי יהיה להם דבר. וכאשר לאלו הראשים הבאים על עסקי צבור יהיה דבר ריב ביניהם: בא אלי, ושפטתי בין איש ובין רעהו. בין אותם גדולי הדור הבאים על עסקי צבור: והודעתי את חקי האלהים ואת תורותיו. לאותם הגדולים כדי שידעום, כאמרו וישוכו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה. ואחר כן נגשו כל בני ישראל וכמו שאמרו ז"ל (ערובין פרק כיצד מעברין) כיצד סדר משנה. ולשלש הסבות האלה יתחייב שימתינו העם מן הבקר עד הערב, עד שיסתלקו הגדולים ואוכל לפנות לשפוט עניי עם: (יח) גם העם הזה אשר עמך. בית דינך: לא תוכל עשוהו לבדך. לשמוע כל עסקי הגדולים, ולשמוע עם זה את כל הצריכים לדבר עמך, על מה שלא יספיק להם זולתך:

ויהי מימרא דיי בסעודך
 הוי את לעמא (תבע)
 אלפן מן קדם יי ותהי מית
 את ית פתגמיא לקדם יי:
 ב ותזהר יתהון ית קימיא
 וית אורייתא ותהודע להון
 ית אורחא דיהכון בה וית
 עובדא דיעבדון: כא ואת
 תחוי מפל עמא גברין
 תולדות אחון והודעת להם. מועד קטן
 ה.

אלהים עמך היה אתה לעם
מול האלהים והבאת אתה
את הדברים אל-האלהים:
ב והזהרתה אתהם את החקים
ואת התורת והודעת להם את-
הדרך ילכו בה ואת המעשה
אשר יעשון: כא ואתה תחזה מכל העם אנשי-

שפתי חכמים

כבר היה נהרג במעשה העגל וזה היה אחר כך. וי"ל יש אגדה אחרת שסוכרת שלא נהרג חור במעשה העגל ולפי אותה אגדה מפרש רש"י חור ולפי אגדה אחרת אינו בא לרבות אלא אהרן וזקנים. מהרש"ל: ג רתחזה מלשון חזיון דאם לא כן הל"ל תבחר אי נמי מלחמו: את הדברים. דנרי ריבנות: (כא) ואתה תחזה. צרוה"ק ג שעליך:

* תכילתא

רש"י

(יט) איעצך ויהי אלהים עמך. צענא אמר לו לא המלך בגבורה: היה אתה לעם מול האלהים. שלית ומלין צינותם למקום ושאל משפטים מלחמו: את הדברים. דנרי ריבנות: (כא) ואתה תחזה. צרוה"ק ג שעליך:

רשב"ם

לדרוש אלהים אתה תשמע מה יאמר לך הקב"ה והזהרתה אתהם וזה הדבר הקשה יביאו אליך אבל שאר דינים הנודעים (בקל) לחכמי ישראל שתשים עליהם ישפטו הם והקל מעליך:

יחד וגם הם מתחלבלים לשונם זה צועק וזה צועק ואין בך כח להשיב לכולם כסדר זה אחר זה: (יט) ויהי אלהים עמך. כלו' ויכלת עמוד: היה אתה לעם מול האלהים. לאותם דינים שצריך

אור החיים

זקנים, וצריך לדעת טעם רבותיו ז"ל שפירשו כן, ואם ללד גם, היה להם לפרש כמו שפירשנו, אכן ללד שראו כי צענמו אמר שימנה סך גדול מישראל שרי אלפים וגו', שעולה דהם למנין שמנה רבבות, גילה דעתו כי לא יספיקו שצעים זקנים, ולדבריהם ז"ל יתפרש אומרו גם, מלמד הזקנים, וגם שנית, פירושו מלמד משה, יש רבותא בכל אחד, משה ללד מעלמו, והזקנים ללד היותם רבים, או אפשר שנמכוון צאמרו גם אתה לרבות העם, שיגיע להם הלכות אנשים לשיהיו ממתינים זה לזה דין, ואמרו גם פעם צ', לרבות הגם שיטרף הוא עם הזקנים: כא. ואתה תחזה. פירוש לא שהעם ימנו עליהם, אלא הוא יחזה, עוד רמו כי ללד זה יתשז כאלו הוא השופט כיון שהם שלוחיו ויעול חלק צמורה: מכל העם. פירוש הגם שימלא בני אדם שיראה בעיניו כי הם ראויים לדבר, אף על פי כן לא יהיה מתרעה

כלי יקר

תלונתם מעליך. על זה אמר כי יהיה להם דבר בא אלי באו אלי לא נאמר אלא שקאי על אותו דבר כי הדבר בא אלי בנבואה והכל ביד ה' עלי השכיל וכל דבר נעלם שאין עדים בדבר בא אלי עד שיש בי כת לשפוט בין איש ובין רעהו רצה לומר בדברים שביניהם שאין עדים בדבר על כן אין נכון לי להשמט מן הדינין, ואולי שעל זה אמר והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתיו (דברים א יז) דהיינו במקום שאין עדים בדבר תקריבון אלי ושמעתיו מפי הגבורה, ואמר לו יתרו אעפ"כ לא טוב הדבר אשר אתה עושה ולא אמר כאן לעם כמו שנאמר למעלה לפי שאמר לו שלא טוב אתה עושה גם לך גם לעם כי נבל תבול גם אתה גם העם כי כבוד ממך הדבר וצריך אתה להקל תלונתם מעליך: דבר אחר כי יהיה להם דבר בא אלי. אחד מהם כי

מנחת שי

(כ) והזהרתה. מלא ה"א בסוף תיבותא ולית כוונתיה בקרי'. ובמדרש לקח טוב והזהרתה אתהם וגו' אלו עשרת הדברות ה' מן והזהרתה ויה' מן אתהם: החקים. הקו"ף בדגש: את הדרך ילכו בה. מטעים ביה דכתיבי אשר:

יונתן בן עוזיאל

תלא

בסעדר הוי אנת לעמא תבע אולפן מן קדם יי ותיתי אנת ית פתגמא דילהון קדם יי:
כ ותזהר יתהון ית קיימא וית אורייתא ותהודע להון ית צלותא דייצילון בבית פנשתהון
וית אורחא דיבקרון למריעין ודיהכון למיקבור מתיא ולמגמול בה חיסדא וית עובדא
ושורת דינא ודיעבדון מלגו לשורתא לרשיעין: כא ואנת ברור מפל עמא גיברי חילא

פי' יונתן

כפשוטו צית הקברות וגם צית המפלה שמארכת חי האדם כדכתיב למען ירבו
ימיכם על האדמה ואמר ר"ל במקום אחר שלעמיד יכנסו כל מקומות וצמי
כנסיות לא"י ויבנה המקדש על מקום ודוק היעז נגמרא מאמר איכא סבי
בבבל וצבין הפשט ממך דברי אלה: בלגו לשורתא. ר"ל לפניו משורת הדין
לרשעים ונפק ליה מאת הדכך ילכו בה וכן ארז"ל כפסקו למען תלך בדרך
טובים וק"ל:

(כ) צלותא דייצילון וכו' דפריעין. פי' לבקר המולים תרגום של חללים
מרעין: ודיהכון. תרגום של ילכון הרש והודעת להם ר"ל לטובותיהם היינו
תפלה שמארכת ימי האדם שאמר ריב"ל אקדימו ואחשיכו לבי כנישתא כי היכי
דתוריכו חיכו ס"ל כאן כר"ל המודעי בנ"ק והודעת להם זה צית חייה' כו'
ולא כרש"י שפי' שם שהוא צית למ"מ והחורה אם כן הכרת יחי' והודעת להם
ועל ענין אחר זו צית חייהם כי כבר כתיב התקים ולדידיה יפורש לתרי אנפין

רמב"ן

אבן עזרא

שפירשתי שם, ועוד שאני שופט אותם, כי יהיה להם
דבר בא אלי ושפטתי. ועוד אני מלמד אותם תורה,
והודעתי להם את חקי האלהים ואת תורותיו:
יט. ויהי אלהים עמך. בעצה זו, אמר לו צא המלך
בגבורה. לשון רש"י. ור"א פירש שמע בקולי והיה
ה' בעזרך להצליחך בעצתי. אבל למטה (כפסוק כג)
אמר אם את הדבר הזה תעשה וצוך אלהים, שפירושו
אם תעשה את הדבר וצוך אלהים לעשותו אז תוכל
לעמוד, שתמלך בגבורה, ואין ספק שעשה כן:
היה אתה לעם מול האלהים. נגד האלהים, ויאמר
היה אתה בעבורם עומד נגד האלהים להתפלל
אליו, כטעם יום צעקתי בלילה נגדך (תהלים פח ב):
והבאת אתה את הדברים. שיבקשו אל האלהים.
הודה לו על הדבר הראשון שאמר כי יבא
אלי העם לדרוש אלהים. ויתכן שהיה גם בזה עצה
ממנו, יאמר היה אתה לעם מול האלהים לשבת באהל
מועד מזומן לפניו לדרוש אותו, ולא יהיה זה במקום
המשפט:

שם עלם. אלהים יראני בשוררי, בראשית צרא אלהים. ורבים
ככה. על כן שמוהו חכמינו ז"ל שם מן השמות שאינם
ראויים להמחק. וטעם ויהי אלהים עמך, שהשם יעזרך אם
תעשה ככה. ואמר לו צקוף הדברים שיקח רשות מאת
השם על העצה הזאת. והו אמרו וצוך אלהים. ואין ספק
כי כן עשה. וטעם היה אתה לעם, בעבור העם: מול
האלהים. מפאת השם. והבאת אתה את הדברים, אם
הם קשים. ואלה הדברים הם שאמר משה במחלה כי יהיה
להם דבר צא אל. ופירש זה אחר כן את הדבר הקשה
ביצאו אליך:

כ. והזהרת אתהם את החקים ואת התורות. ותודיע
להם את הדרך אשר ילכו בה על פי התורה והמצוה.
שתזהירם אתה מאד, ותלמדם התורה והמצוה. הודה
לו גם במה שאמר והודעתי את חקי האלהים ואת
תורותיו. וגם בזה עצה, להזהיר אותם מאד, ולהתרות
אותם במצות ועונשם, אחרי אשר לא יעשה הוא בהם
את הדין. אבל במשפט אשר אמרת ושפטתי בין איש
ובין רעהו, שים לך שופטים עמך, כי כבוד ממך דבר
המשפט יותר מן הכל, וטוב לך ולהם להקל מעליך,
ונשאו אתך. וכידוע כי היו עם משה שוטרים נוגשים
בעם, להביא הנחבעים לפניו ולנגשם בדבר המשפט,

(כ) והזהרתה. הדרך השני שאמרת אתה חייב ללמדם
ולהורותם מספקות. כי טורח גדול הוא להודיע כל
המעשה אשר יעשון. וטעם והזהרת. מן ולא נוהר,
וטעמו נשמר: אתהם. שמי מלות. והוא להוסיף על
מלות עשה ועל מלות לא תעשה הקשורים בלב שהוא
העיקר. כמו לאהבה השם ולדבקה בו וליראה מפניו.
וללכת אחריו. ולמול עלות הלג. ולא ישנא אחיו ולא יקום
ולא יעור. וכן אמר משה צפיק וצלנבך לעשותו ורבים
ככה: ילכו בה. כמו אשר ילכו בה: ואת המעשה
אשר יעשון. זה מלות עשה למעשה. ורובם אינם מלות
עשה עומדות בעלמם כי אם לזכר. כמו השנת והמועדים
ופדיון הבן והאבת הגר וליצית ותפלין ותפלה ומוזוה. גם
שעטנו. ורבים אחרים ובמקומם אפרשם:

בעל המורים

ספורנו

משה שמע לעצת יתרו נאמר לו על מקומו יבא בשלום אנל לדקוהו
שלא שמע לעצת ירמיהו גלה ממקומו: (כ) והזהרתה אתהם. ב'
ההי"ן יתירם אלנו יו"ד דברים שצין דיני ממונות לדיני נפשות:

(כא) ואתה תחזרה. כבר הודעתך כי אנשי לשון הקדש
אינם שומרים המלות רק הטעמים. על כן
לא נחפש על חקר ומלא כאשר אפרש עוד. והנה הזכיר
יתרו אנשי חיל. שיש להם כח לסקול טורח ולא יפתדו
מהם. והנה כנגד אנשי חיל אמר משה כשהוא מספר
הדבר הבו לכם אנשים. כמו צחר לנו אנשים כלם אנשים.

משה שמע לעצת יתרו נאמר לו על מקומו יבא בשלום אנל לדקוהו
שלא שמע לעצת ירמיהו גלה ממקומו: (כ) והזהרתה אתהם. ב'
ההי"ן יתירם אלנו יו"ד דברים שצין דיני ממונות לדיני נפשות:

(יט) היה אתה לעם מול האלהים. להודיעם המצוות והמשפטים
שיצוה כמליך בינותם ובין האל יתברך: והבאת אתה את
הדברים אל האלהים. מה שלא שמעת, כענין עמדו ואשמעה
וכענין ויקרב משה את משפטן: (כא) ואתה תחזרה מכל העם.
חברור ותמנה, כי באלה הג' ענינים צריך שתהיה אתה בעצמך,
אלהם שרי מאות כו'. כי אמנם כשיהיו ד' מדרגות זו למעלה

חִיל יְרָאִי אֱלֹהִים אֲנָשִׁי אַמֶּת

דְּחִילָא דְחִלְיָא דִּי גְבָרִין
דְּקָשׁוּט דְּסָנָן לְקַבְּלָא מְמוֹן

שפתי חכמים

רש"י

דאם לא כן איך יכול משה לברר מת"ר אלף אנשי חיל ואנשי אמת: **אנשי אמת.** אלו זעלי הנטחה שהם כדאי לסמוך על דבריהם שע"י כך יהיו דבריהם נשמעין: **אנשי אמת.** אלו זעלי הנטחה שהם כדאי לסמוך על דבריהם שע"י כך יהיו דבריהם נשמעין:

רמב"ן

אבן עזרא

והרבה מהם עם השופטים האלו, ולכך אמר במשנה תורה (דברים א טו) ושוטרים לשבטיכם. ואין צריך להזכיר זה בכאן, כי לא היה מעצת יתרו: **אנשי אמת.** אנשים ראויים להנהיג עם גדול, כי כל קבוץ ואוסף יקרא חיל, ואיננו ביוצאי צבא המלחמה בלבד, וכן חיל גדול מאד (יחזקאל לג ה), ובארבה, חילי הגדול (יואל ב כה), ובממון, כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה (דברים ח יז), ישאו על כתף עירים חיליהם (ישעיה ל ה), ובפירות, תאנה וגפן נתנו חילם (יואל ב כב). והנה יקרא איש חיל במשפטים, החכם הזריז והישר. ובמלחמה. הגבור הזריז היודע מערכות המלחמה, ותקרא גם כן האשה אשת חיל (משלי לא י) בהיותה זריזה ויודעת בהנהגת הבית:

והנה יתרו דבר בכלל ופרט, אמר שיחזה אנשים ראויים להנהיג העם הגדול במשפטים, ופרט, שיהיו יראי אלהים אנשי אמת ושונאי בצע, כי לא יהיו אנשי חיל במשפט בלי מדות הללו. ולא הוצרך להזכיר חכמתם ובינתם, כי הדבר ברור שהוא בכלל אנשי חיל. וכאשר נאמר למטה ויבחר משה אנשי חיל, הנה הכל בכלל, שהיו יראי אלהים אנשי אמת ושונאי בצע וחכמים ונבונים. ועוד, שאמר מכל ישראל, וטעמו המובחר מכל ישראל, והם שיש בהם כל המדות הללו, כי כיון שאמר מכל ישראל, אמר שהיו המובחרים מכלם, בידוע כי הטובים שבישראל כל מדות טובות בהם, אבל יתרו מפני שלא היה רגיל בעם הוצרך לפרש: **ויש מפרשים אנשי חיל,** אנשי כח וזריזות, וכן אשת חיל, בעלת כח וזריזות בעבודת הבית, כאשר יפרש בה (במשלי לא), כענין ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך (דניאל א ד), וכן הניעמו בחילך (תהלים נט יב), בכחך. וכן וברב חילו לא ימלט (שם לג יז), מלשון הארמית שיאמר ביש לאל ידי (בראשית לא כט) אית חילא בידי. ולמטה (בפסוק כה) אמר ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל, המובחרים מכל העם, והכל בכלל, כאשר פירשתי:

ספורנו

הגדול ממנו, ומן השני אל השלישי ומן השלישי אל הרביעי, ובכן יהיו מעטים הבאים לפניך לדין:

רשב"ם

(כא) אנשי חיל. אנשי ממון וגבורה שלא יגורו מפני איש:

בלי יקר

אור החיים

זהם, עד שיבקש כל העם, ויקח הגדול שכולם ככל נחיה מנחיות הטובות המנויות בדבריו:

אנשי חיל וגו'. אמר ארבע הדרגות כנגד ארבעה מינוים המזכרות בדבריו, כנגד שרי אלפים אמר אנשי חיל, תיבת חיל תגיד עולם השלמת האושר והמדות והגבורה וכללות השלימות, כי כן צריך להיות שר האלף, וכנגד שרי המאות אמר יראי אלהים, כי לצד פרט זה לא יצטרך כל כך אלא כשיהיה ירא אלהים ראוי להתמנות שר למאה, ודקדק לומר יראי אלהים שצריכין להיות יראים יראת העונש, כי יש לך לדעת כי הירא צנחנית שם היר"ה לצד שיהיה צדעתו כי ה' רחום וחנון, לפעמים יחטא ויסמוך על רחמיו כי יאריך אפו וכדומה, אבל יראת העונש תרעיד המשכיל, וכמו שתמצא שכל גדולי עולם יראים מדקדוקי המשפט הגם כי יודעים שמעשיהם ישרים ונכונים, ולא

התובע בא אלי לבדו כדי לסדר טענותיו בפני ואני איני שומע לדבריו אלא ושפטתי בין איש ובין רעהו כשיהיו שניהם לפני דו. קא:

(כא) ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל וגו'. לפי שאמר רז"ל (נדרים לה). אין הקב"ה משרה שכנינתו כי אם על גבור, חכם, עשיר, ועניו, וכולם ממשה, על כן הזכיר כאן כל ארבע תוארים אלו כי הדיין צריך לכולם לכך נאמר ואתה תחזה ברוח הקודש שעליך כי ממנו יוקח להאציל על הזקנים יושבי על מדין, וצריכין המה שיתדמו אליך בכל התוארים שבך כי המאציל והמאוצל צריך שיהיה דמיון ויחס אחד ביניהם וכל המעלות שבך צריכין להיות גם בדיינים. אנשי חיל, המה גבורי כח אשר כחם אז כן עתה לשבר זרועות רמות האומרים ידינו רמה כי כל דיין

שְׁנָאֵי בַצַּע וְשִׁמְתָה עֲלֵהֶם שְׂרֵי

אַלְפִים שְׂרֵי מֵאוֹת שְׂרֵי חֲמִשִּׁים

וְשְׂרֵי עֶשְׂרֹת: כַּבּ וְשִׁפְטוּ אֶת-

הָעַם בְּכָל-עֵת וְהָיָה כָּל-הַדָּבָר

הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל-הַדָּבָר

הַקָּטָן יִשְׁפְטוּ-הֶם וְהַקָּל מֵעֲלֶיךָ

וְנִשְׂאוּ אֹתָךְ: כַּג אִם אֶת-הַדָּבָר

וּתְמִנֵי עֲלֵיהוֹן רַבְּנֵי אֲלָפִין
רַבְּנֵי מֵאוֹתָא רַבְּנֵי חֲמִשִּׁין
וְרַבְּנֵי עֶשְׂרֵי תָא:
כַּבּ וְיִדְוֹנוּן יָת עֲמָא בְּכָל
עֵדָן וְיֵהִי כָּל פְּתָגָם רַב
יִיתָוּן לְוֹתָךְ וְכָל פְּתָגָם זְעֵר
יִדְוֹנוּן אֲנוּן וְיִקְלוּן מִגְּדָךְ
וְיִסְבְּרוּן עִמָּךְ: כַּג אִם יָת
פְּתָגָמָא הַדִּין תַּעֲבֹד
וְיִפְקֹדָךְ יִי וְתִכּוֹל לְמִיָּקָם

תולדות אהרן ושפת עליהם. סנהדרין יח. וכל הדבר. סנהדרין יז. יח. והקל מעליך. סנהדרין שם ונשאו אתך. סנהדרין שם

הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצֹדֵךְ אֱלֹהִים וַיְכַלֵּת עֵמֹד וְגַם

שפתי חכמים

ס הרא"ם כתב על רש"י ז"ל דלא דק כי אין הגדון דומה לראיה וי"ל כגון שבאו שנים לפניו ואמר אחד מהם אם אין אתה מוכני הריני שורף את ביתך ודיין זה ירא מפניו ומזכהו ויודע דיין זה שבעל דין חבירו יתבענו לדין על שחייבו שלא כדין ויתחייב לשלם לו מה שהפסידו ועל זה קאמר כל דינא וכו' כלומר כל דיין שחייב לשלם ממון משום שזיכה את החייב על ידי אונס אפילו הכי לאו דינא הוא שלא היה לו לזכות את החייב שהרי כתיב לא תגורו מפני איש: ע פירוש ויהיו דנין בכל עת ונקרא עתיד כלומר שידונו בכל עת אבל ושפטו השני מתרגם ודיינין שהיו דנין בכל עת ונקרא כינוני עבר: פ פירוש דאי אפשר לפרשו לשון צווי משום דבמינוי הדיינים הנזכרים כבר הגיע הקלות ואין צורך פעולה אחרת לעשות כדי להקל ופירושו בזה תוכל להקל מעליך ולא בסבה אחרת: צ פירוש כאלו אמר ואם צורך אלהים ויכלת עמוד. דאם לא כן מאי

שְׁנָאֵי בַצַּע. שְׁנֹאֲלִין אַת מִמוֹנֵס זְדִין כַּהֵיִא דְאִמְרִין כַּל דִּינָא דְמִפְקִין מִמוֹנָא מִינֵיהּ זְדִינָא ס לֹא דִינָא הוּא: שְׂרֵי אֲלָפִים. הֵס הִיוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת שְׂרִים לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֲלָפִים: שְׂרֵי מֵאוֹת. שֵׁשׁ אֲלָפִים הִיוּ: שְׂרֵי חֲמִשִּׁים. י"ז אֲלָף: וְשְׂרֵי עֶשְׂרֹת. שֵׁשִׁים אֲלָף (מֵה) שְׂפִירֵשׁ"י עַל כָּל הַשְּׂרִים כַּמֵּה הִיוּ וְהוּא לְכַאוּרָה לְלֹא לֹוֹךְ וְהֵנָּה בְּאִמְתָּ תִיקֵן כּוֹה וְתִירֵךְ קוֹשִׁיא בְּפִסּוֹק דְקַחֲשִׁיצ מִלְמַעְלָה לְמַטֵּה ר"ל הַמִּסְפֵּר מְרוֹנָה קוֹדֵם מִסְפֵּר הַמוֹעֵט וְלֹא הִילִיל אֲלֵא מִמְתַּלָּה שְׂרֵי עֶשְׂרֹת זְרֵאשׁוּנָה וְאִחִ"כּ נִהְדַּרְגָּה כּוֹלֵם וְלִפִּי פִירוּשׁוֹ שֶׁהוֹכִיר וּפְרַט סְכוּם מִנֵּין הַשְּׂרִים לֹא וְחֶשֶׁב וְכַשְׂמִדְקַק זַמְיִנִים וְלִגְזִייהוּ אֲחִי שְׂפִיר מִסְפֵּר הַמוֹעֵט מְתַלָּה וְאִחִ"כּ נִהְדַּרְגָּה כֵּן נ"ל נְכוּן וְדו"ק): (כַּב) וְשִׁפְטוּ. וְיִדְוֹנוּן עַ לְשׁוֹן עוֹוִי: וְהַקָּל מֵעֲלֶיךָ. דְזַר זֶה לְהַקָּל מֵעֲלֶיךָ. וְהַקָּל. כְּמוֹ וְהַכְזָב אֶת לְבוֹ. וְהַכּוֹת אֶת מוֹאֵז לְשׁוֹן פּ הוֹוִה: (כַּג) וְצֹדֵךְ אֱלֹהִים וַיְכַלֵּת עֵמֹד. הַמִּלֵּךְ בְּזַבּוּרָה אִם מֵאוֹה אֹוֹתָךְ צַ לַעֲשׂוֹת כַּךְ תּוֹכֵל עֵמֹד וְאִם יַעֲכַז עַל יָדְךָ לֹא תּוֹכֵל לַעֲמוּדֵי:

א ביב נח: ב סנהדרין יח. ג מכילתא

ספורנו

(כב) והקל מעליך. דברי ריבות רבים שלא יצטרכו לבא לפניך: ונשאו אתך. במה שתצטרך להיות אתה בעצמך הם יעזורך.

רשב"ם

שְׁנָאֵי בַצַּע. שוחד וגזל קרוי בצע בכ"מ הוי כוּצַע בַּצַּע רַע לְבִיתוֹ מֵהּ בַּצַּע כִּי נִהְרַג אֶת אֲחִינוּ. מֵה שְׂכָר. כִּי יִבְצַע כִּי יִשָּׁל אֶלּוֹה נִפְשׁוֹ: (כב) כֵּל הַדָּבָר. לְדַרוֹשׁ אֱלֹהִים: (כג) וְצֹדֵךְ אֱלֹהִים. כְּשִׁצּוֹךְ אֶלּוֹה לְשַׁפְטֵם: וַיְכַלֵּת עֵמֹד. ע"י מִסִּיעֶךָ:

בעל הפורים

(כג) וצורך. ז'. הכל. ואיך וכו' לנגיד פי' אם ינון אלהים בזה תוכל להיות נגיד כי צענין אחר לא תוכל לעמוד:

דעת וקנים

(כא) שְׂרֵי אֲלָפִים. כְּשֵׁלִי פ"ק דְסִנְהֵדְרִין מִסִּיק שֶׁהִיוּ שְׂרֵי אֲלָפִים שֵׁשׁ מֵאוֹת וְשְׂרֵי מֵאוֹת שֵׁשׁ אֲלָפִים שְׂרֵי חֲמִשִּׁים שְׂרֵי עֶשְׂרִים אֲלָף וְשְׂרֵי עֶשְׂרֹת ו' רְבוּא. וְתִימָה שֶׁהָיָה כְּשֶׁנִּטְלָה מִיִּשְׂרָאֵל י"ח אֲלָף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת לְשְׂרֵי אֲלָפִים וְשְׂרֵי מֵאוֹת וְשְׂרֵי חֲמִשִּׁים א"כ לֹא יִשְׁאֵר בְּיִשְׂרָאֵל שְׂשִׁים

מנחת שי

(כא) שְׁנָאֵי בַצַּע. בַּס"א כ"י שְׁנָאֵי-בַצַּע: עֶשְׂרֹת. חֶסֶד וְאִי בְּכָל סִפְרִים מְדוּיָקִים וְכֵן כָּתַב הַרְמ"ה ז"ל וְשְׂרֵי עֶשְׂרֹת חֶסֶד וְאִי כְּתִיב וְכָל אֲוִרֵי דְכוּתָא חֶסֶד: (כב) הַגָּדֹל. חֶסֶד וְאִי כִּי לֹא נִמְנָה בְּכָלֵל הַמְּלָאִים שֶׁנִּמְסַר סִימָנָם בְּמ"ג פ' גַּח וְכֵן מִסַּר הַרְמ"ה ז"ל:

שיעורי הגרמ"ד הלוי על התורה שיא

בפסוק הבא 'ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל וגו' ושמת עליהם שרי אלפים וגו' ושפטו את העם וגו'. אולם הרמב"ן בתו"ד כאן כתב 'וגם בזה ענה להזהיר אותם מאד ולהתרות אותם במצוות ועונשם וכו', ול"כ מה הענה בזה הלא בלא בלא"ה היה משה צריך לזוותם ולהזהירם על כל התורה. אמנם הדברים מצוירים בהשגות הרמב"ן על סהמ"ץ (שורש א) 'אזהרת יתרו למשה רבינו צא לו להודיע אותם לישראל, ולדרוש להם שיהיו זריזים באלו המצוות תמיד, כדי לשקן ביניהם אהבה ואהבה שלום וריעות, כי בכך יתמעטו התרעומות והדינין ביניהם ולא ינטרכו למשפטים בכל עת, וזה מעצמו אליו וגם כל העם הזה על מקומו יצא בשלום וכו'.

וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום (יח, כג)

פירש הג"ר חיים ברלין ז"ל ע"פ דברי הגמ' (סנהדרין א, ב) דדין הוא טוב לאחד ורע לשני לזה שיוצא חייב, אבל הפשרה טובה לשניהם ונקראת 'דקדק' כיון שטובה לשניהם. אמנם מותר לעשות פשרה רק קודם שהדין נוטה לצד אחד, אבל לאחר שהדין כבר נוטה לאחד מהם אסור לעשות פשרה, וזני ישראל טענו למשה שמיד כששמע הצדדים כבר נכנס לעומק הדין וכבר נטה הדין לצד אחד, ולא היה אפשר לעשות פשרה, וזהו שאמר דמכאן ואילך שיהיו שרי מאות ושרי אלפים וכו' עד

ושונה שנית לצדו מה שלמד', ומשמע דדוקא כששונה ביחידות, אבל י"ל דהרמב"ם מפרש דככל ענין ששונה לימודו צפעס השנית מותר בישיבה].

וחקשו בדברי הרמב"ם אמאי כתב מה שהיה צראשונה ומה זה נוגע לעכשיו, ואולי י"ל דאם יצוא מישהו ויעשה הנהגה כזה שהרצ יושב והתלמידים עומדים מותר לו להנהיגם. ועוד הקשו למה השמיט הרמב"ם תירוצ הגמ' במגילה שם רכות מעומד וקשות מיושב.

וחנה הא דעד רבן גמליאל לא היו למדין תורה אלא מעומד נראה דאין זה דין בלימוד תורה שצריך להיות דוקא מעומד, דאם כן איך שייך לחלק בין רכות לקשות, אלא הפשט הוא שזה מטעם כבוד התורה וכדאיתא שם 'משמת ר"ג בטל כבוד תורה', ולפי זה הגדר הוא דברכות כבוד התורה הוא עמדה אבל בקשות אין בזה כבוד התורה לעמוד כיון דיושב כדי להבין היטב, ולפי זה הא דמשמת רבן גמליאל היו למדים מיושב הפשט הוא דהכל נהיה קשות וממילא מותרים בישיבה, ונמצא דבמש"כ הרמב"ם דבראשונה היו תלמידים עומדים נכלל בזה תירוצ הגמ' דברכות מעומד וקשות מיושב.

וזההרתה אתהם את החקים ואת

התורת וגו' (יח, כ)

בפשטות פסוק זה אינו חלק מן הענה של

יתרו, ועל כן יתרו מתחילה

יח א וישמע יתרו כהן מדין חתן א וישמע יתרו רבא דמדין

תולדות אהרן וישמע יתרו. זכחים קטז.

שפתי חכמים

א פירוש שבשבילה נתעורר לבא (מ"י) ואכתי קשה דלאו בשביל כל השמועות בשוה בא ולא עדיף חדא מאינך וכו' ונראה דסבירא ליה להני תנאי דוישמע יתרו פירושו ששמע שמועה אחרת שלא נכלל במאמרים הבאים דאם לא כן הל"ל ויתרו שמע את וגו' אלא על כרחך ששמע ענין אחר ותיבת את כל וגו' פירושו ואת כל וגו' כמו כי הוציא פירושו וכי הוציא לכך זה אמר שמע קריעת ים סוף וזה אמר שמע מלחמת עמלק וסבירא ליה לרש"י דמר אמר חדא ומר מאן דאמר שמע מתן תורה וכו' ונראה דאשתמיטתיה להרא"ם הפלוגתא בזכחים (דף קטז) אי יתרו בא קודם מ"ת או לאחר מ"ת והרב סתם כמאן דאמר שלאחר מ"ת בא לא הוצרך כאן להזכיר מ"ת וע"ש. (מהרש"ל) דק"ל למה לא כתיב וירא יתרו כמו וירא בלק או וידע יתרו ומתרחץ לפי ששמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק שהן דברים שהיו לפי שעה ולא שייך למיכתב וירא או וידע שהרי כשבא לישראל לא ראה שנקרע הים או מלחמת עמלק והשתא אתי שפיר דלא פירש ששמע ירידת המן ובאר ותורה דאם כן הל"ל וירא שהרי ירידת המן ובאר ותורה היה להם כמה שנים ואז הוי שייך למיכתב בו וירא אבל כיון ששמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק לא יכול לכתוב וירא או וידע וק"ל: ב אבל כפי' בהעלותך כי שני שמות היה לו כמו ששינונו בספרי:

רש"י

(א) וישמע יתרו. מה שמועה שמע וצא א קריעת ים סוף ומלחמת עמלק: * יתרו. שזע שמות נקראו לו ב רעואל ימר יתרו חוצב חצר קיני פוטיאל (מכילתא) ימר ע"ש שיתר פרש' אחת צמורה ואחת תחזה. יתרו * זכחים קטז. ומה שהקשה הרא"ם למה השמיט הרב דעת מאן דאמר שמע מתן תורה וכו' ונראה דאשתמיטתיה להרא"ם הפלוגתא בזכחים (דף קטז) אי יתרו בא קודם מ"ת או לאחר מ"ת והרב סתם כמאן דאמר שלאחר מ"ת בא לא הוצרך כאן להזכיר מ"ת וע"ש. (מהרש"ל) דק"ל למה לא כתיב וירא יתרו כמו וירא בלק או וידע יתרו ומתרחץ לפי ששמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק שהן דברים שהיו לפי שעה ולא שייך למיכתב וירא או וידע שהרי כשבא לישראל לא ראה שנקרע הים או מלחמת עמלק והשתא אתי שפיר דלא פירש ששמע ירידת המן ובאר ותורה דאם כן הל"ל וירא שהרי ירידת המן ובאר ותורה היה להם כמה שנים ואז הוי שייך למיכתב בו וירא אבל כיון ששמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק לא יכול לכתוב וירא או וידע וק"ל: ב אבל כפי' בהעלותך כי שני שמות היה לו כמו ששינונו בספרי:

רמב"ן

א. כבר נחלקו רבותינו (מכילתא כאן, זכחים קטז). בפרשה הזאת. יש מהם אומרים כי קודם מתן תורה בא יתרו כסדר הפרשיות, ויש מהן שאמרו שאחר מתן תורה בא. וזה ודאי יסתייע מן הכתוב (פסוק ה) שאמר ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל משה אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלהים. הנה אמר שבא אליו בחנותו לפני הר סיני שחננו שם שנה אחת, וזה טעם אשר הוא חונה שם. ועוד, שאמר והודעתני את חוקי האלהים ואת תורותיו (פסוק טז), שהם הנתונים לו בהר

אבן עזרא

נאום אברם אסיר תקוה. אשר פתח עיני יתרו: עדי הלך חצי לבו. וענה הנדוד יתרו: וזה פירש בפרשה. תחלתה דבר יתרו: (א) וישמע יתרו. הזכיר למעלה דבר עמלק כי לרפידיס צא. והיתה ראויה פרשת נחמד השלישי להיותה כמזנה אחר דבר עמלק. כי שם כמזב וסעו מרפידיס ויצאו מדבר סיני. אס כן למה נכנס דברי יתרו בין שמי הפרשיות. והגאון אמר כי יתרו צא אל מדבר סיני לפני מתן תורה. ולפי דעתי שלא צא רק צננה השנית אחר

מנין המצות למהר"ם האגוז ז"ל
בסדר יתרו יש י"ז מצות. שלש עשין וי"ד לאוין

הפמרת בשלח

תָּשִׁיב אֶמְרִיהָ לָּהּ: ל הֲלֹא יִמְצְאוּ יַחְלְקוּ שְׁלַל רַחֵם רַחֲמַתִּים לְרֹאשׁ זָבֹר שְׁלַל צְבָעִים לְסִיסְרָא שְׁלַל צְבָעִים רַקְמָה צְבָע רַקְמַתִּים לְצֹאֲרֵי שְׁלַל: לֹא כֵּן יֵאבְדוּ כָּל־אוֹיְבֵיךָ יְהוָה וְאֶהְיוּ כְּצֹאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרַתוֹ וְתִשְׁקַט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה:

רד"ק

תשיב אמריה לה. היא בעצמה כמו שהחכמות משיבות לה כן היתה היא בעצמה משיבה ואומרת כי בעבור זה אחרו פעמי מרכבותיו. (ל) ימצאו יחלקו שש. ימצאו שלל לרוב בארץ ישראל שינצחו אותם ויחלקו השלל ביניהם ולזה הם מאחרים לבא. רחם רחמתי. נערה או שתי נערות. לראש גבר. לכל גבר וגבר יש לו נערה או שתי נערות מהשלל וי"ת יהבין גבר וביתייה לכל חד וחד. שש צבעים. בגדים עשויים במיני צבעונים. רקמתים. שעשו בו מעשה הרקמה משני הפנים כשזה והרקמה היא מעשה מחט בכגד בצורות מצבעים שונים זה מזה. לצוארי שש. כמו לראש השלל כלומר נתונים הבגדים בראש השלל לתתם לשר הצבא וי"ת כן בית ציורי צבעונין וגו'. (לא) ואוהביו. ואוהבי ה'. כצאת השמש בגבורתו. כצאת השמש בבוקר שהולך ואור עד שהוא בגבורתו והוא חצי היום כן יהיו אוהבי השם

רש"י

דגשות של נו"ן משמשת במקום נו"ן שלישית, ופתרנו תענינה אותה, דגשות נו"ן משמשת במקום 'אותה', כמו (ויקרא ו יד): מרככת מציאנה. אף היא תשיב אמריה. מנומין לעלמה: מה אני מממה חמיה על עכוז בני. (ל) הלא ימצאו יחלקו שש. והוא מעכנן. רחמתי לראש גבר. מעניס נשים יפות נישראל, וכל איש מהם יש לו נמטתו שמים ושלש נשים. (לא) כן יאבדו. דצורה אמרה: מנומין של הכל הן לה, כן יאבדו כל אויבך ה', כאשר אבד הוא. ואהביו כצאת השמש בגבורתו. לעמיד לבא. (ישעיהו ל כו): שנעמים כאור שנעת הימים, שהיא על אחת שלש מאות וארבעים ושלש כמספר ארבעים ותשע שציעיות. ותשקט הארץ. אין זה מדברי דצורה אלא מדברי כותב הספר.

יתברך הולכים וחזקים וי"ת ורחמיה צדיקיא יהון עתידין וגו'.

קסח

בית חדש יורה דעה שלד-שלה הלכות ביקור חולים ורפואה בית יוסף

שלה א קוצר דברים וכו' חוץ מן הדברים שכתבתי מח כתוב נמרומת הדשן סימן רע"ו על חסם אחד שנידה לאדם במקומות אחרים. כלומר שלא תמנא כלן קיצור מכל אחד על שהולך לחצרו לערכאות הגוים וגזרו השכרה נקנס דברי הרמב"ן שנאסרו ספר כי עוד כתבתי מדבריו נמקומות אחרים חמור על כל מי שיחזיק הנדוי על האיש ההוא אין הציבור ממייצים כגון נהלכות ק"ש ותפילה ושבת ויום טוב וחולו של מועד ופורים ליכנס נכנסת עונש השכרה והביא ראייה לדבר וכמו אחר כך אמנם ותשעה נאל ונדע וטפילה ונישואין: נראה דדוקא נכחאי גונא שנתנה דברים שבינו לחצרו ובעבור עניי דברים אצל אס המרמוהו ונידוהו ממון אצל אס המרמוהו ונידוהו נשאל שבער עבירות נפרהסיא [א] דברים שבינו לבין המקום ממייצין אלו ליכנס נספק עונש כדי להחזיק דמינו ותורתנו מפני קדושת השם [ב] [בדק הבית] כתב מהרי"ק בשורש קס"ט אין לרב לנדות אם הוא רוצה להיות ציית דינא קכו]:

בזיון התורה (עד) אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש עד שיבקש ממנו מחילה ויסלח לו:

הלכות ביקור חולים ורפואה

סימן שלה

פרטי רחמי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] גודל מצות ביקור חולים: איזה חולה מבקרין מיד: [ב] כמה פעמים ביום מבקרין החולה: [ג] המבקר כיצד ישב וכאיו שעה מבקר: [ד-ה] ובאיזה לשון יבקש עליו רחמים בחול ובשבת: [ו] מה דברים אומרים לחולה: [ז] איזה חולים אין מבקרין אותם: חולה דתקיף ליה עלמא כיצד מבקרין אותו: [ח] מבקרין חולי גרים: [ט] אם איש משמש לאשה ואשה לאיש: המודר הנאה מחברו אם יכול לבקר לו או לבנו:

כתב הרשב"א (ח"א סי' סח) שנשאל על אחד שולל ברבו ועמד רבו ונידוהו הוא ותלמידיו ועמד רב אחד והתירו וטען שהסכימו רבני צרפת שלא ינדה שום חכם לכבודו והשיב כי נידוי שנידהו הרב נידוי ואין להתירו אלא מרעת המגדים וכשחזר בו: כתב הריב"ש (בח"ב) סימן (י"ב) [קצ"ח] אין נראה שהסכמת הקהל שכל מי שינדה בלא רשות הנאמנים [שיחה הוא בנידוי כלל] כנגד למה שעשו הבית דין שאין נראה שתהיה הסכמת הקהל אלא ביחיד המגדה כגון אמתיא דרבי (מ"ק יז) דשמחה להווא גברא דמחי לבנו גדול או אף בתלמיד חכם המגדה לכבודו כדי שלא יטול כל אחד שורה לעצמו אבל במה שבית דין מגדין מאן דלא ציית

[א] א קוצר דברים לספר תורת האדם בן שחיבר הרב הגדול הרמב"ן עם קצת דעות אחרות שאכנס בו ועל כל דבר ודבר אכתוב מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל ועל הסדר שסידר הרב [ב] חוץ מהדברים שכתבתי במקומות אחרים: א אמר רב יצחק בריה דרב יהודה לעולם יבקש אדם [רחמים] שלא יחלה שאם חלה אומרים לו הבא זכות והפטור. וכיון שחלה האדם מצוה על כל אדם לבקריו שכן מצינו בהקדוש ברוך הוא שמבקר חולים כמו שדרשו בפסוק (ב) וירא אליו

דינא חלילה להם ועוד שאלו הבית דין היה להם רשות מהנאמנים שכיררו אותם לעשות דין ביניהם ואם כן כבר היו יכולים לעשות בדין זה כל מה שיראו כעניניהם שראוי לעשות מן הדין וכשעבר הנשבע על שבעתו חל עליו חרם הבית דין ולא היו יכולים השלשה האחרים להתירו כיון שעדיין עומד במרדו ולא פייס את בעל דינו ולזה אין היתרם היתר וכל שכן אם השלישי הנשבע בהיתר עם השנים אינו גדול קבח] כמו השלישי מהבית דין הראשון שלא הסכים בהיתר עכ"ל: וכתב עוד בסיון (ר"ו) [י"ב] נראה כי החרם שהחריס הרב ר' שמשון אינו כלום דמנדין על כבוד הרב אמרו מחיימין לא אמרו קטן] וכן תלמיד חכם שנהר לכבודו נידויו נידוי אבל להחריס אין חרמו חרם ואפילו נידוי לא חל עליו שכל המוסף גורע וכן נראה שאף אם היה בלשון נידוי לא עשה כהוגן באומר בלשון "שמא" באומר אי שייך לי להחרימם יהיה בחרם כי לא ימלט מאחת משתים דאי לא שייך [ליה] להחרימם ואין חרמו חרם הנה בזה אותם בפרהסיא (אסו' להזכיר) [בהזכיר] עליהם [לשון] חרם או נידוי ואי שייך ליה להחרימם וחל עליהם החרם הנה מאחר שהוא אמר בלשון שמא אין השומעים חייבים לנהוג עמהם לא חרם ולא נידוי אחר שהם לא ידעו אי שייך ליה או לא ואחזיקי איסורא לא מחייקין ואם כן המחריס נתן מכשול לפנייה ומשטח חרמים ואין נוחה הימנו דעת חכמים [עד כאן]:

שלה א קוצר דברים לספר תורת האדם וכו' אמר רב יצחק בריה דרב יהודה לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה וכו'. נפרק צ' דשנת (ג): ומ"ש וכיון שחלה מצוה על כל אדם לבקריו שכן מצינו בהקב"ה שמבקר החולים וכו'. [נסוף פרק קמא דטוטה] (יד) אמר רבי חמא בר חנינא מאי דכתבי (דברים יג ה) אחרי ה' אלהיכם תלכו וגו' אלא הלך אחר מדותיו ודרכיו של הקב"ה וכו' מה הוא נקר חולים שנאמר (נחשית יח א) וירא אליו ה' אף אתה נקר חולים:

פרישה

(עד) אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש. פירוט שאם אחד נא לנקום נקמתו ממנו (נקום המשפט יטוק וכן פירש רש"י בימא דף כ"ג שמשני הגמרא והא פנ הנגנב ואין עולבס וכו' עין ס. עד כאן המגיה) כלתיא נמ"ג קל. מורי ורבי (נבארו לטור ד"ה כמח):

שלה (ב) וירא אליו ה' מלמד שבא וכו'. הלימוד הזה למדנו מללא כתיב נמריה מה דיבר אליו שמע מינה שלא נא לדבר עמו אלא לבקר

דרישה

שלה [א] קוצר דברים לספר תורת האדם שחיבר וכו'. פסק רמ"א דלא יבקר שונא ולא ינחם אבל דלא יחשב ששמח באידו ואין לו אלא צער (ולאפוקי ממהרי"ל סימן קצ"ו עין בדרכי משה. עד כאן המגיה). ניהום אבלים קודם לביקור חולים (שניחום אבלים גמילות חסד עם המתים ועם החיים. רמב"ם פרק י"ד והביאו ב"י בסיון ש"ס. עד כאן המגיה):

חדושי הגהות

שלה [א] חוץ מהדברים וכו' כלומר שלא תמנא כלן קיצור מכל דברי הרמב"ן שנאסרו ספר כי עוד כתוב מדבריו נמקומות אחרים כגון נהלכות ק"ש ותפילה ושבת ויום טוב וחולו המועד ופורים ותשעה נאל ונדע וטפילה ונישואין (צ"ח):

הגהות והערות

קכו] עיין לעיל ד"מ ס"ק ה: קכו] עיין לעיל רפ ע"א ד"ה כתב מהרי"ק: קכח] עיין לעיל רפג ע"א: קכט] עיין לעיל רפ ע"א ד"ה כתוב עוד בקונטרסין משמע: קל] עיין ב"ח:

שלה [א] קטע זה הוא הקדמה לכל הסימנים שמכאן ועד סוף הספר: [ב] נדפס בכתבי רמב"ן ירושלים תשכר (מהר"י שעול) וצינוי המ"מ צוינו למהדרה זו:

בית יוסף יורה דעה שלה הלכות ביקור חולים ורפואה בית חדש קסט

ומ"ש ופמכוה אקרא דהודעת להם את הדרך ילכו בה (שמות י"ב פ). נפרק שני דמליעט (ל): ומצוה גדולה היא לבקר שמתוך כך יבקש עליו רחמים ונמצא כאילו מחיה אותו וגם מתוך שרואהו ומעיין בענינו אם יצטרך לשום דבר משתדל בו להמציאו לו ועושה שיכבדו וירבצו לפניו. נפרק אין עין המודר (נדרס מ). וכחז הרמב"ן צמורת האדם (עמ"ח) שמעינן מהכא דביקור חולים כדי שיכבדו וירצו לפניו ויעשו לו נרכס הנרכס לחלו וימלא נחם רוח עם מצריו ועוד כדי שיכוין דעתו לרחמים ויבקש עליו הלכן המנבך את החולה ולא יקש עליו רחמים לא קיים מנהג זו (א): והקרובים נכנסים מיד לבקרו.

ה' באלני ממרא מלמד שבא אליו לבקר החולה (ו) ואסמכוה אקרא (ג) והודעת להם את הדרך ילכו בה. ומצוה גדולה היא לבקר שמתוך כך יבקש עליו רחמים ונמצא כאילו מחיה אותו. וגם מתוך שרואהו ומעיין בענינו אם יצטרך לשום דבר משתדל בו להמציאו לו (ד) ועושה שיכבדו וירבצו לפניו. והקרובים נכנסין מיד לבקרו. והרחוקים אחר שלשה ימים. והחברים כקרובים. ואם קפץ עליו החולי אלו ואלו נכנסין מיד: ב (ה) ואפילו הגדול ילך לבקר הקטן. ואפילו כמה פעמים ביום. (ו) ואפילו הוא בן גילו (ז) שנוטל אחד מששים בחליו. וכל המוסיף הרי זה משובה ובלבד שלא יטריח: ג (ח) ולא ישב על גבי מטה ולא על גבי כסא ולא על גבי ספסל

נמסכת שמחות [ב] ויכושלמי לפיאה סוף פרק ג' (ה"ט): ומ"ש והרחוקים אחר שלשה ימים. נמסכת שמחות: ומ"ש והחברים כקרובים. נפיהה ירושלמי (סג) [ג] רבי מוילא ורבי פנחס ורבי מוקיה סלקין מנקה לרבי יונה נמר שלחא יומין אמר לון נעיתון מקימה ממניסין פירוש נמניה [ג] לומר שהנכנסים נקרוצים ונכנסים אללו מיד: ומ"ש ואם קפץ עליו החולי אלו ואלו נכנסין מיד. נמסכת שמחות:

ב ואפילו הגדול ילך לבקר הקטן ואפילו כמה פעמים ביום. פרק אין עין המודר (לט): ומ"ש ואפילו בבן גילו שנוטל אחד מששים בחליו. נפרק שני דמליעט (סג): ומ"ש וכף המוסיף הרי זה משובה ובלבד שלא יטריח [ד] [ז]: ג ולא ישב על גבי מטה ולא על גבי כסא וכו'. נפיהה נפרק קמא דשבת (י"ב): ונפרק אין עין המודר (סג). וכחז הר"ן (נדרס סג)

דרכי משה

שליה (א) בתשובות מהרי"ל סימן קצ"ו דשונא יכול לבקר שונאו החולה ולי נראה דאסור וכן מוכח בסנהדרין פרק כהן גדול (יט) לענין ניהום אבלים דשונא אסור לנחם אבלים והוא הדין לביקור חולים דאמרינן התם כהן גדול שאירע בו אכל משוח שעבר לא ילך אצלו משום דחלשא דעתיה סבר דלמא חדי ביה ועיין שם. והראיה

פרישה

המולה גם י"ל מללל כפיז ורל ה' אליו וכמו שכמו וידע ה' אל משה וכחז ורל אליו ה' למדונו ד"אליו" ר"ל אלענין של עלמו וגם על הענין הנזכר לפני זה נפרשה היתה הראיה: (ב) ופמכוהו אקרא וכו'. ר"ל שהוא מנהג: (ג) והודעת להם את הדרך (אשר) ילכו בה. ואילו מנהג מקיימין ע"י הליכה היו אומר זהו ביקור חולים והלית המת. נראה לי: (ד) ועושה שיכבדו וירבצו לפניו. כמעשה דר' עקיבא כדליתא נפרק אין עין המודר (מ). שמהל אחד ממלמדיו ולא נכנסו חכמים לבקרו ונכנס רבי עקיבא ובשבל שכיד ורין [ג] לפניו היה אומר לו [ד] רבי החימתי ילך ר' עקיבא ורשע כל שאינו מנבך את החולה כאלו שופך דמים וכחז הרמב"ן שמעינן מהכא דביקור חולים כדי שיכבדו וירצו לפניו ויעשו לו נרכס הנרכס לחלו וימלא נחם רוח עם מצריו ועוד כדי שיכוין דעתו לרחמים ויבקש עליו וכל שאינו מנבך רחמים לא קיים המנהג. ורבינו דקדק וכחז "ועושה שיכבדו" וכו' לזונו לומר שאין לרץ שיכבד המנבך עלמו אלל שניה

דרישה

[ב] שנוטל אחד מששים בחליו. בפרק אין בין המודר (לט): ודגריסין א"ר אחא בר חנינא כל המבקר את החולה נוטל אחד מששים מצערו א"ל אביי לרובא אם כן ליעילו ששים גברי ולוקמוהו א"ל כעשירייתא דרבי ובבני גילו דתניא רבי אומר בת הנוזנת מנכסי אחים נוטלת עישור נכסים אמרו לו לדברין מי שיש לו עשר בנות

חדושי הגהות

[ב] הרבדה פעמים בעינן זה הכז כ"י הראה מקום למסכת שמחות ומסכת שמחות שלפנינו לא מלאחי כלל מעמי ביקור חולים גם רבינו ירוחם נפירו מולדות אדם וזוהו ה"כא כל זה בשם מסכת שמחות על כן מוכרחים אנו לומר שלפניהם היו אותן ממכמות קטנות יותר מרווחות והרבה מהן נאבד מאמתו ב"א: [ג] רב הונא ור' פנחס ור' מוקיה סלקין לר' יוסי כן הוא פירושלמי: [ג] לא ידעתי הכונה מה לפרש הירושלמי בלשון נמניה דשם פירושלמי הכי איתא כי נעיתון מיקיימה ממניחא שיר קרקע כל שהוא וכו'

הגהות והערות

[כ*] עיין עוד מ"ש בזה לקמן סי' שצ אות ג: [ג] לפנינו בגמרא הגירסא שכיבדו וריבצו ופירש הרא"ש בצווי ר"ע חזו ספק למ"ש הפרישה להלן: [ד] לפנינו בגמרא הגירסא "חיה, אמר לו" וכו' בתה"א. ועי"ש בענין יעקב: [ה] עיין שם בפני משה: [ו] הב"י לא הוסיף כאן מאומה וכדפוסים האחרונים העתיקו את הגהת בעל חת"ג בפנים ובלי לציין ע"ז:

תמח אנרות יורה דעה משה

שלא לעלות לתורה הוא מדיני נדוי כמו שלא להצטרף לעשרה ועוד כ"ש הוא. מ"מ מאחר שלא הזכיר לשון נדוי אינו נדוי והוי זה רק קנס בעלמא. ובקנס בעלמא לא מצינו שיצטרך המתיר להיות כהאוסר. דרך בנדוי מצד חומרתו נאמר זה ולא בקנסות בעלמא. ולכן אם חזר בו מהאיסור שעשה כגון שלא נשמע עליו יותר יכולין להתירו.

וגם הא אף בנדוי סובר הרמב"ם שיכולין שלשה להתירו אף שהם קטנים מהמנדה, ואף להראב"ד דמצריך שיהיו גדולים הוא דוקא תוך הזמן כדאיתא בש"ך שם ס"ק מ"ג ומסתבר שכוונתו בנדוי סתם שאחר שלשים יום נחשב אחר הזמן ובעי היתר כבסעיף כ"ז. ועל זה ציין הש"ך לסעי' א' בשם הקונדרסים. ולכן אף אם בעי התרה סגי בג' אחרים ואף בקטנים מהאוסרין אף אם היה זה נדוי. וכ"ש בעובדא דידן שהוא רק קנס בעלמא. ובפרט לפי מה שכותב כתר"ה לא קנסו בפירוש רק שפקד על הרב ר' משה חיים שלא יקראו לתורה ודאי שקיל יותר ואם לא נשמע עליו עוד החטא יכולין להתירו. אבל עכ"פ תחמירו להתירו דוקא בשלשה אנשים.

יידו.

משה פיינשטיין

דצריך שליחות בנתינת המתנות לכהן. תמיהני מאד איזה דמיון הוא קבלת הכהן לנתינת הבעלים דהא ודאי שצריך דוקא לכהן ואיך יוצא בזה שנתן לישראל אם לא קנה הכהן בזה לכן הוצרך לשליחות דהכהן יעשהו להישראל לשלוחו לקנות עבורו שאו זוכה הכהן בהו. וכן היה לן לומר דיועיל שיקנה הכהן ע"י זכיה אך נדרש מלו ולא לשלוחו שצריך ידיעתו דכהן דוקא והוא אולי מטעם דאפשר לא ניחא ליה לעשות ע"י שליח כסברת הזת"ס שהביא כתר"ה. וכן הרדב"ז שהביא כתר"ה איירי בקבלת הכהן. וגם הרדב"ז הוא בכלל ענין אחר דמחדש דאין מועיל מחילה דכהן להטבח משום דבעי נתינה ואין שייך כלל לענין שליחות דדאי אינו זוכה משלו לחברו ואינה נתינה כשישאר אצלו אף ברשות הכהן.

ומש"כ כתר"ה דמה שרבא בסנהדרין דף ע"ב לא עכב בידו הדרכי שהחזירו לו הגנבים מחמת שחשבו שחייבים בדיני אדם מדין תפיסה לרש"י שסובר דיכול לתפוס כשנפטר מצד קים ליה בדבא מיניה בב"מ דף צ"א. מטעם שעכ"פ אסור לתפוס לא נכון כלל דאף אם בספק יש קצת טעם דיהיה אסור לתפוס מ"מ בקלב"מ אם מועיל תפיסה מדוע יאסר הא חייב לו בודאי. ולכן צריך לומר כתירוץ קצה"ח.

יידו.

משה פיינשטיין

פימן רכב

בענין בקור חולים גדול לקטן

ח' סיון תשי"ב.

מע"כ ידידי הרב הגאון הצדיק מוהר"ר שלי יחזקאל שרגא רבין האלבערשטאם שליט"א האדמו"ר מטשעשענאו.

מש"כ כתר"ה לתרץ קושית השלמי נדרים בהא דמחוייב בבקור חולים אפילו גדול אצל קטן הא אינה לפי כבודו שלא רק שיש לפוטרו אלא שיש עוד לאסור מצד זלזול בכבוד התורה, שהוא משום דבהליכה לכד לא שייך אינו לפי כבודו למהרש"א ב"מ דף ל' בה"א שכתב דבהליכתו שם בלחוד בלי שום מעשה מקיימה. לא מסתבר זה כלל כיון דעכ"פ אין זה לפי כבודו והוא זלזול התורה. דהא פשוט שאף שניכר שהולך לשם מתנייב דאם הוא באופן שלא יהיה ניכר כלל ולא יהיה זה זלזול פשוט שהיה

פימן רכא

בענין מה שקנס גאון שנפטר לאחד שלא יעלה לתורה אם יכולין קטנים ממונו להתיר

מרחשון תרפ"ח ליובאן.

מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם מהר"ר שלמה לנדא שליט"א הגאב"ד סטראבין.

בדבר מה שקנס אבא מארי הגאון זצלה"ה את אחד שלא יקראוהו לתורה, הנה מסתבר שיכולין להתירו שאין לזה דין נדוי מאחר שלא הזכיר לשון נדוי. ואף שיכולין להקל בעת שמנדין שלא יהיה המנודה אסור אלא בדבר אחד עיין בחדושי רעק"א יו"ד סי' של"ד סעי' ו' וא"כ היה לנו מקום לומר שהוא נדוי רק לדין זה שלא לעלות לתורה, דהא גם

סובר שהי"ל ליקח עוד אנשים כשהלך לבקר החולה כדי שלא יצטרך לעשות בעצמו שמה שאפשר לקיים שניהם היה לו לקיים. איברא דאם היה חולי של פ"ג היה אפשר לומר דרצה לעשות בעצמו כמו שאין עושה בשבת ע"י נכרים אף אם אפשר לעשות מטעם שמא יתעצל שכתבו התוס' ביומא דף ס"ד ומטעם זימנין דליתגהו שכתב הרא"ש שם וא"כ ה"ג חשש ר"ע שמא יתעצלו כשלא יעשה בעצמו ויסמוך על האחרים אבל כיון שאירי שלא היה פ"ג סובר הרא"ש שהי"ל לסמוך על האחרים והי"ל ליקח עמו אנשים אחרים לזה. ואולי השאלות שכתב וכי אזיל לא אזיל לחוריה אלא בהדי אחריני נמי קאי את"ת כר"ע שאסור לעשות מלאכה שצריך ליקח עמו עוד אחד שאם לא יהיה באופן פ"ג לא יצטרך לזלול בעצמו והוא כמ"י הרא"ש נדרים ומסולק תמיהת כתר"ה עליו.

סימן רכג

בענין בקור חולים ע"י טעלעפאן

ובדבר בק"ח על ידי שאלה בטעלעפאן שכתב כתר"ה שאף שכל הענינים שחשבו הטור והב"י ביו"ד ס"י של"ה בשם הרמב"ן אינו מקיים מ"מ יוצא ידי המצוה של בק"ח משום דגם בעשה אחת מכל אלה נמי יצא ידי חובתו. הנה פשוט ל"ע"ד שאף שמקיים מצוה דבק"ח אבל אינו שייך לומר שיצא י"ח כיון שחסר בבקור זה ענינים האחרים שיש בבק"ח. ורק יצא מזה שאם א"א לו לקיים בהליכה לשם לא נפטר לגמרי אלא צריך לבקרו במה שאפשר לו לכה"פ ענין אחד או שנים שהוא גם ע"י הטעלעפאן. והוא תדין דחלה בנו שואלו בשוק בנדרים דף ל"ט לא שיצא בזה כל ענין בק"ח אלא שאף שלא יצא בזה הא פטור משום שאינו יכול לקיים כיון דאדריה גם מן חיותיה דבנו אך השמיענו דמ"מ מחוייב לקיים במה שאפשר לו שהוא לשאול עליו בשוק ובחלה הוא שלא אדריה מן חיותיה מחוייב ליכנס ולראותו בעצמו כדי שיקיים בק"ח בכל הענינים ולא יצא בשאלה בשוק. וכן אינו בלום הראיה שהביא כתר"ה מטע"י חי דבחלה שקשה לו הדבור אין מבקרין אותו בפניו אלא נכנסין בבית החיצון ושואלין אם צריכין לכבד ולדבץ ושומעין צערו ומבקשין רחמים אלמא שא"צ להיות נוכח החולה בכדי לקיים המצוה. דשם הא הוא חלה שא"א בפניו דיש לחוש שידבר שקשה

לו זה אך עכ"פ לא נפטר לגמרי אלא צריך לבקרו ולשאל עליו בבית החיצון כדי לקיים מה שאפשר חוץ עיקר החרוש דשם אבל בחולה שאפשר לבקרו בפניו מחייבין לבקרו בפניו כשביל הטעם שימנא נחת רוח בזה שאין שייך זה שלא בפניו. וגם מחמת שמהראיה מתרגש המבקר יותר ומבקש ביותר תחוננים וכדכתב גם כתר"ה וגם אולי מתקבלת שם התפלה ביותר משום דהשכינה מצויה שם עם החולה. ומשי"כ כתר"ה דנראה דעיקר בק"ח היא התפלה שלזה גם בטעלעפאן הוא כראה יקשה א"כ למה צריך בכלל לילך לשם יסגי בשאלה מאחרים ויתפלל אלא צריך לומר שאף התפלה יותר טוב כשיראה בעצמו מטעם שיותר מתרגש ומטעם שהתפלה יותר מקובלת כדלעיל. ואין ראייה ממה ששלח ר"ג אצל ר' חנינא בן דוסא להתפלל שם דהא לא היה רחב"ד במקום החולה ומה שלא הטריחו לבא לבקר לבית החולה משום שגם שם מועלת תפלתו של רחב"ד. וכן הא דאמר רבא פוקו אכריו מאן דרחים ליבעי עלי רחמי אה"נ שהכוונה שמאן דרחים התפללו תיכף וגם באו לבקרו בפניו. וכיון שיש עדיפות בפניו ודאי יש למאן דאפשר לבקרו בפניו אך אם לא אפשר בין מצדו בין מצד החולה הוא מחוייב לקיים הבקור שאפשר לו וע"י טעלעפאן יש ג"כ קיום איזה ענינים.

ובכלל ל"ע"ד אין שייך לומר שהעיקר הוא בשביל התפלה הא כל ענין הוא חשוב מצד עצמו והא גם כבוד ורבוץ תווכר בגמ' ובש"ע וענין כאילו שופך דמים הנזכר על כבוד ורבוץ. אך יש חלוק בין תפלה לשאר ענינים שבשביל תפלה היא מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים דאף שגם אחרים יתפללו מ"מ עדיף כשיש עוד מתפללים עליו ובשאר ענינים היא מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים ונ"מ לדינא לענין הא דאמר במ"ק דף ט' ע"י"ש.

ומה שהביא כתר"ה מס' העיקרים בטעם שמשא לא שבר את הלחות תיכף כשאמר לו ה' שעשו את העגל שהוא משום דראיה מעוררת יותר. הוא ל"ע"ד דבר שה"ו לומר כן אצל משה ששמע מהקב"ה ששמיעה מה' ודאי לא גרע מראיה אף לענין התרגשות והטעם אולי הוא מחמת שהקב"ה לא אמר לו מהמתולות לכן היה עלול יותר שישבו בתשובה גמורה תיכף כשיראו את משה ולכן לא שברם אבל כשראה המתולות שהוא ענין הוללות שזה לא מניח לשוב בקלות שברם. וגם יש לומר משום שרצה לשברם לעיני כל ישראל כדי שיראו בעיניהם ההפסד הגדול שהפסידו בשביל חטא העגל וכמפורש בקרא ואשברם לעיניכם משמע שגם זה היה צריך למעשה

אגרות יורה דעה משה תנא

השבירה שיהיה לעיניהם וביותר מפורש הוא בסוף החומש שעל שבירת הלוחות אמר לעיני כל ישראל ופרש"י שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם וא"כ לא היה אפשר שישברם תחלה קודם שירד והוכרח לחכות עד שירד ויראה בעיניו שאז תהיה השבירה לעיני כל ישראל. אבל לענין שמיעה מבנ"א ודאי הוא אמת שראיה עדיף להתרגשות וא"צ ע"ז ראיה.

ומה שהקשה כתר"ה דבשביל מצות בקור חולים היה ישעיה הנביא יכול לשלוח שליח אצל חזקיה ולהודיע ממצבו ולהתפלל בעדו. הנה הא ישעיה היה סבור שלא תועיל תפלה עבורו כמפורש שם מחמת שכבר נגזרה גזרה ובהכרח היה הבק"ח שלו בשביל ענינים האחרים לעשות איזה דבר ולהיות בצוותא שלו לנחת רוח שזה לא היה שייך ע"י שליח שצוותא דישעיה עדיף משל השליח. וראיתי אח"כ שגם כתר"ה הרגיש זה. וגם היה זה כפגיעה בכבוד המלך אם לא ילך בעצמו אלא ע"י שליח. ומה שהביא כתר"ה ממד"ר שעד חזקיה לא היה חולה שיתרפא הנה בגמ' דסנהדרין דף ק"ו וב"מ דף פ"ו איתא עד אלישע דאלישע חלה ואיתפח עיי"ש.

ומה שפלטל כתר"ה עם הגרמ"ב טאמאסאו שליט"א שדעת כתר"ה ששייך שליחות בבק"ח. אף שמסכים לסברת הגרמ"ב שכהשליח נמי חייב אין שייך שליחות, באם השליח הוא שכיר יום עני שפסטר והוא שכרו שילך לבקר את החולה. הנה פשוט שגם זה הוא קיום מצוה דהשליח והשכר שנתן לו הוא רק שכר בטלה שאחרי שהוא בטל הוא מחוייב בהמצוה והוא כמו פועל בטל דהשבת אבדה וכשכר בטלה דדיין. אך גם הוא יקיים מצוה ע"ז שהוציא ממונו לטובת החולה שהוא ג"כ פרט ממצות בק"ח דעשיית צרכיו אבל ההליכה לשם והעשיה גופה הוא מעשה מצוה דשליח גופיה אם אך נסכים לסברת הגרמ"ב. אך בעצם סברתו צריך לעיין.

והא דמפרש כתר"ה הא דמחוייב לאגורי אנשים ולהציל חברו דסנהדרין דף ע"ג איירי כשהמציל הוא עני שאינו מחוייב להציל בלא שכר. פשוט לע"ד שלהציל מקרא דלא תעמוד מחוייב להציל בכל ממונו שרק ע"ז הא צריך הקרא דאם באגורי הוא רק עד חומש מנכסיו א"צ קרא דמ"ש מצדקה שחייב עד חומש, דהא דנפטר אף בפרוטה הוא בעיר שיש עוד אנשים אבל במדבר שרק הוא בעצמו יש שם וצריך להאכיל לעני ודאי מחוייב ליתן להעני בעצמו כל הצריך לו עד חומש מנכסיו ככל המצות כיון שעתה היא מצוה שמוטלת רק עליו וא"כ כשהוא רואה שטובע בנהר ויש שם עכו"ם שאין רוצה להציל בלא

שכר ודאי שהיה מחוייב אף בלא קרא ליתן עד חומש מנכסיו להצילו שהרי ליכא כאן עוד אנשים עמו אך הקרא דלא תעמוד השמיענו עוד יותר דמחוייב ליתן כל אשר לו להציל ויליף זה ממשמעות הקרא דלא תעמוד משמע חזור על כל צדדין כדפרש"י. ולולי פרש"י אפשר לומר דא"צ לזה ששמע כן מהקרא אלא דכיון שנקט בלאו דלא תעמוד ועל לאו הא מחוייב ליתן כל אשר לו ולא לעבור על לאו כדאיתא ברמ"א ס"ס תרנ"ו. וצ"ע ע"מ שהוצרך רש"י לדייק מלשון הקרא. ואולי סובר רש"י דכיון שהוא לאו בשב ואל תעשה לא היה מחוייב אלא כדין עשה עד חומש וראיה קצת שגם בצדקה הא איכא לאו דלא תקפוץ ועוד לאו דלא תאמץ עיין בתוס' כתובות דף מ"ט ד"ה אכפיה ומ"מ הוא רק עד חומש. וכיון שבהצלה חייב ליתן כל ממונו ודאי גם עני מחוייב לבטל עבודתו ולהציל. ומה שצריך לאגורי צריך לפרש בהיה נכרי או אף ישראל שלא רצה להציל בלא שכר.

ומה שנוכר בדברי כתר"ה חתוך פריעה ומציצה שהם ג' מעשים שאין אחד בלא חברו כלום כמצות ד' מינים. חושב אני שהוא רק פליטת הקולמוס שפשוט שמציצה אינו עכוב בהמצוה דהוא רק משום רטואה. ואולי טונת כתר"ה להטפת דם ברית שהוא ודאי חלק מהמצוה. אבל לדינא מסופקני אם הוא עכוב כשיעשה חתוך ופריעה ולא יצא דם שיותר משמע שאינו שוב בדין ערל אף שהוא ג"כ עיקר בהמצוה. אבל אולי יצטרך אח"כ גם להטפת דם וצ"ע.

ידידו.

משה פיינשטיין

פימן רכז

בענין קטן שהגיע לחינוך לענין קריעה ואבילות

מע"כ ידידי הרב הגאון מוהר"ר טוביה גאלד-שטיין שליט"א.

בדבר אם יש חיוב לחנך קטן שהגיע לחינוך בקריעה שהרא"ש והנ"י מו"ק דף כ"ו הביאו מהרי"צ גיאנות שחייבין לחנכו והביאו גם הטור בס"י ש"מ ומשמע שפסקו כן וכן הוא ברדב"ז פ"ח מאכל היד ומשמע מרדב"ז שכן אפשר לומר גם בדעת הרמב"ם דהא אמר זה על הרמב"ם דאיירי בלא הגיע לחינוך. ומה שלא נקט הרמב"ם דין הגיע לחינוך לא תוקשה

בית יוסף יורה דעה שלה הלכות ביקור חולים ורפואה בית חדש קצא

רבי יהודה אומר המקום ירחם עליך ועל חולי עמו ישראל רבי יוסי אומר המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל (פירש רש"י אומר המקום ירחם עליך בתוך חולי עמו ישראל שגנא איש ירושלים י אומר בכניסתו אומר שלום צליחתו אומר שבת היא מלועוק ורפואה קרובה לצוא [ורחמיו מרובין] ושבתו בשלום כמאן אולא הא דאמר רבי חנינא מי שיש לו חולה בתוך ביתו צריך שיערבו עמו חולי ישראל כמאן רבי יוסי ופירש רש"י בתוך חולי ישראל שמתוך שכולו עם האחרים תפילתו נשמעת כמותן של רבים. ולכאורה נראה דכיון דרבי חנינא אחי רבי יוסי הלכה כמותו וכן פסק הרמב"ן בתורת האדם (סג) אכל רבינו פסק בשבת יא] כשגנא איש ירושלים. והרמב"ם פסק כ"ד מהלכות שבת (ה"ה) פסק כח"ק ואף על גב דלוקימנא לדברי חנינא כרבי יוסי אפשר דלא לפסוק הלכה כרבי יוסי בשבת אמרו כן אלא לומר דלפינן מיניה דכשמערבו עם חולי ישראל תפילתו נשמעת יותר ונפקא מינה למתפלל על החולה בחול והכי דייק לישנא דרבי חנינא דלא בשבת מיירי הילכך לענין שבת לא שמעינן הלכתא כמאן ולפיכך פסק הרמב"ם כח"ק שכן דרך הפסק גרוב המקומות. ורבינו אפשר דהכי נמי פוסק אלא דקפידא ליה דשגנא איש ירושלים לא לחלוק על דברי ח"ק צא אלא לפרש דבריו ולפיכך פסק כמותו:

ז ומזכירין אותו שיתן דעתו על עניניו דתניא משעלה אדם למטה נכנסין אצלו ואומרים לו לא דברים מחיים ולא דברים ממיתים שמה הלויית או שמה הלוח אדם או שמה הפקדת אצל בני אדם או הפקידו אצלך פירוש אומרים לו שיתן דעתו על עניניו (טו) ואל יפחד מפני זה יותר מן המות:

ח אין מבקרים לא לחולי מעים ולא לחולי העין ולא לחולי הראש. חולי מעים משום כיסופא. חולי העין והראש מפני שהדיבור קשה להם. הלכך כל חולי דתקיף ליה עלמא וקשה ליה וכו':

דקאמר כמאן אולא וכו' הכי פירושו כיון דלפילו בשבת קפידא ליה לרי יוסי שיערבו בתוך חולי ישראל אע"ג דאיכא למימר דמנעטר עפי כשיללנו חוך חולי ישראל כאלו רפואתו פליה דרפואתם מכל מקום כדי שמהא תפילתו נשמעת כמותן של רבים התירו לפילו בשבת כל שכן בחול ולהכי פסק בחול שיכלול אותו עם חולי ישראל כרבי יוסי אכל בשבת פסק כשגנא דמלשון שגנא איש ירושלים בכניסתו אומר שלום וכו' לא משמע דפליג דאי פליג היה לו לומר שגנא איש ירושלים אומר יג] שבת היא מלועוק וכו' אלא בעל כרחו הכי קאמר שגנא איש ירושלים היה כך טהג והלכה למעשה אחא לאשמעינן: אב"ד הרמב"ם פסק כ"ד מהלכות שבת פסק כח"ק. ואיכא לתמוה דבשלתן ערוך כאן פסק כהרמב"ם וצארת חיים סימן רפ"ז (פ"א) פסק כרבינו. ונראה שזו מנה פסקם כצארת חיים וכן היה דעת הרב בהגהתו (פ"א) לפסוק כהרמב"ם וכתב שכן נהגו ולא ידעתי מי הגיד לו שכן נהגו חולי צעירו כך נהגו אכל לפי ע"ד נראה לנהוג כרבינו שהוא אחרון להרמב"ם ופסק כשגנא ולא הנמי מה פקפוק יש בדבר שלא להוסיף דברים להכריע דעתם כמנומנים שלא ינטערו זו. ודברי ר"י נכונים צעירי דאפשר דרבינו קפידא ליה דשגנא איש ירושלים לא לחלוק על דברי ח"ק צא אלא לפרש דבריו ולפיכך פסק כמותו עכ"ל ואני אומר דלפילו לא צא לפרש אלא להוסיף לא פליגי אלא דח"ק אומר דמנה שאומר שבת היא מלועוק ורפואה קרובה לצוא סגי בדבר הכריע דעתם מה שלא ינטערו ומודה ח"ק דאם צא להוסיף דברים כאלו רשאי אלא שאין לרין שגנא הוסיף דברי הכרעה וליכא פלוגתא. והכי נקטינן כשגנא דהלכה למעשה אחא לאשמעינן כדמוכח מלשון וכדפרישית וכן אני נוהג:

דרכי משה

(ג) כתב מהר"י ווייל (ריעים והלכות סי' ה, תשובות סי' קטו) דאסור לברך החולה בשבת ויש מתירין יד: כתב הכל בו (סי' קיב) היה לפניו ביקור חולים וניחום אבלים מנחם אבלים תחלה שניחום אבלים גמילות חסד עם המתים ועם החיים עכ"ל והמה דברי הרמב"ם פסק י"ד (ה"י) וכתבו ב"י סימן ש"ס:

פרישה

דכתב לא יקשה אלא בלשון וכו' הכי קאמר הוילי שמדבר הכל לענין חולה שרין לבקשה רחמים טובה טוב לו שלא יקשה אלא בלשון הקודש שהוא הלשון (מן) המוצא מכל הלשונות. ומה שכתב כשאר תפילות יחיד לזה לומר כמו שיש חילוק בתפילה בין תפילת יחיד לשל ציור שלא יוכל לאמרה בכל לשון הוא הדין הכא נמי יש חילוק בין כפני החולה בין שלא כפניו ועיין דרישה: (יג) בתוך חולי ישראל. פירש רש"י שמתוך שכולו עם האחרים תפילתו נשמעת כמותן של רבים. ולפי זה (אין) לרין לומר ה' ישלח לך רפואה שלמה בתוך חולי עמו ישראל: (יג) ורחמיו וכו'. צארת חיים

הגהות והערות

ין כ"ה בדפו"ר ובתה"א אמנם בגמ' ורי"ף ורא"ש ליחא למלת אומר ועיין ב"ח: יא] פירוש לגבי שבת: יב] צענינו ברא"ש ליתא, וברמזים שם איחא וכשמבקריו "בחול" צריך לערבו בתוך חולי ישראל: יג] כנראה שיש כאן ט"ס ועיין הגירסא בב"י ומה שהעירו שם: יד] עיין באו"ח סו"ס רפח בטוש"ע תנ"כ: טו] פירש"י נחו בשבתכם בשלום, ולפי ש' נלקדו בקמץ תחת הש"יין ושו"א תחת הבי"ת ומלאפום תחת הת"יין. (קרבן תגאל על הרא"ש). ועיין פרישה:

קעב

בית חדש יורה דעה שלה-שלו הלכות ביקור חולים ורפואה בית יוסף

מבקרין חולי גוים מפני דרכי שלום. כבר ביארתי זה בלחיות מ מבקרין חולי גוים מפני דרכי שלום. צרימא נסוף פרק בסמין קנ"א (סי"א) ע"ן ס"ט:

ז תניא האיש משמש [האיש בחולי המעים אבל לא האשה] י תניא האיש משמש את האיש בחולי מעים אבל לא את וכו'. משמע דוקא בחולי מעים דכשנפית איכא גילוי מלפניה האשה והאשה משמשת האשה והאיש וכו'. גאלל רבמי

ומלחמיה איכא משקא דילרו על איש יהיה מוקפו לצוא על האשה בעל כרחה בחליה אבל כשהאיש חולה אע"ג דאיכא גילוי צאיט לפניו ולאחריו וזר האשה יהא מוקפה אינה יכולה לא לכופו ולא לפתוחו שיצוא עליה כיון שהוא חולה והכל ממנו ולא ממנה כן נראה לי אבל לפי פירוש צ"י לא יתיישב מפני מה נקט חולי מעים ע"ן ס"ט: כתוב בשו"ת מהר"ל סימן קצ"ו דשנא יכול לילך לנקר חולה והאריך לנאר דאין לחוש שיאמרו שהוא שמת לאדמו והרצ צהגהות שלחן ערוך (פ"ג) כתב שיש לחוש שיחשוב ששמת לאדמו ואינו לו אלא צער ולכן לא ינחם אבל ולא ינקר חולה שהוא שונא. ונפטר חסדיים סימן תקל"ו כתב דלמד היה שונא למצרו ומת מצירו ולא היה רוצה לנאח ללווחו ואמר לו הזקן גם המה ימכד צך לא צעור שנאה ואינה ימנע אדם לנאח כשמוציאין את שונאו רק אם זה החולה אל תניחו לפלוגי להפעק צי אל יתעסק צו עכ"ל: וצ"י נראה להכריע דלוחות את השונא ליכא למיחש לשמת לאדמו

דיבורא אין מבקרין אותו בפניו אלא נכנסין בבית החיצון ושואלין ודורשים בו אם צריכין לכבד ולרביץ לפניו וכיוצא בו ושומעין צערו ומבקשין עליו רחמים: מ (טו) מבקרין חולי גוים מפני דרכי שלום: י תניא (י"ח) האיש משמש האיש בחולי המעים (י"ח) אבל לא את האשה והאשה משמשת האשה והאיש בחולי המעים: (ט"ו) ראובן שאסר הנאתו על שמעון וחלה שמעון יכול ליכנס לו ולבקר. ובמקום שנותנין שכר למי שישב אצל החולה לצוות לו לא ישב אצלו אלא מבקר מעומד. ואם חלה בנו של שמעון יכול ראובן ליכנס לו ולישב עמו ולבקר. ואם נכסי שמעון אסורין על ראובן וחלה שמעון נכנס ראובן לבקר מעומד אבל לא ישב חלה בנו אינו

נכנס כלל אלא שואל עליו בשוק:

סימן שצ"ו

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] ניתנה רשות לרופא לרפוא. וכמה יש לו ליהדר שלא יתעסק ברפואה אלא אם כן הוא בקי. ואם יש גדול ממנו. ואם רשאי שלא להתעסק בה: דינו אם רפא והזיק או המית. ואם רשאי להקזי דם לאביו או להוציא קרן החיוב בבשרו: [ב] אם מותר לרופא ליטול שכר: [ג] מי שיש לו סמנים וחברו חולה חולה ופסק לו בדמיהם הרבה. או שהתנה בשכר הרופא הרבה: המודד הנאה מחברו אם מותר לרפואו:

א תנא דבי רבי ישמעאל ורפא ירפא מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות.

באשר הוא סוף כל האדם אבל לנחם או לנקר חולה שהוא שונאו יש לחוש לכך. ומיהו הכל לפי מה שהיה השנאה ולפי מה שהן השונאים: כתב הרמב"ם בפרק י"ד דאלל יראה לי שנתמם אכלים קודם לבקר חולים שניחום אכלים גמילות חסד עם החיים ועם המתים עכ"ל והיינו כשאי אפשר לקיים שניהם מניח את החולה ועוסק בנחמת אכלים אבל כשאפשר לקיים שניהם ציקור חולים קודם כדי לנקש רחמים עליו שיחיה או לרצך ולכד לפניו דחשוב כאלו מסייו: ראובן שאסר הנאתו על שמעון וחלה וכו'. ע"ן לעיל בסמין רכ"א לשם התנא:

שצ"ו א תנא דבי רבי ישמעאל ורפא ירפא מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות. בפרק החובל (דף פ"ה) וכתבו התוספות (ד"ה שנימה) וז"ל והא מרפא לחודיה שמעיין ליה וי"ל דהוה אמינא הני מילי מכה צדי אדם אבל חולי הנא צדי שמים

דרכי משה

(ד) וצ"ע דאם כן מאי שנא חולי מעים דנקט בכל חולי גמי שייך האי טעמא ולכן נראה לי דטעמא משום גנאי ופריצות שיותר יש פריצות וגנאי משמש לנקבה בקינוח ודברים כאלו מנקבה המשמשת לאיש כי יצרו של איש גדול משל אשה וטעם זה מוכח לקמן סימן שצ"ב:

פרישה

(טו) מבקרין חולי גוים. ותלמודא דקאמר עם חולי ישראל טו לא דוקא [כ"ל לדעת הטורין וכן לעיל סוף סימן קנ"א (רמ"ט): (כן כתב רש"י) (בבבאזוי) על הטור. ונראה דמשום הכי קאמר בגמרא "עם" חולי וכן באין לנקה והקבנת המם והספדן ולגממן ולקטן שכתה ופילא דמיו דהגוי רואה שהוא עושה אדם מכל אלו לישראל היה לו אינה על ישראל שאינו עושה גם

דרישה

[ד] אבל לא [את] האשה וכו'. שמה ישכב עמה בעל כרחה משא"כ וכו' ב"י. בדרכי משה כתב על זה זה לשונו וקשה אם כן מאי שנא חולי מעים דנקט בכל חולי גמי שייך האי טעמא ולכן נראה לי דטעמא משום גנאי ופריצות שיותר יש פריצות וגנאי כשאיש משמש לנקבה בקינוח ודברים כאלו (ר"ל שיעומרת בכל שעה לעשות צרכיה ומגלה את עצמה והוא רואה את פירועה) ממה שיש בנקבה המשמשת לאיש כי

הגהות והערות

טו] דזה לשון הגמ' מבקרין חולי גוים עם חולי ישראל ומשמע לכאורה דדוקא כשהם שוכבים יחד יש לבקרם וכי"ם שם בפרישה"י לזה קאמר דלדעת הטור אינו כן ועיין לעיל ס"ט קנא בב"ח: [ז] ועיין לקמן ריש ס"י שסו וכו"מ לעיל ריש ס"י ונא:

וראה בספרי שו"ת יביע אומר חלק ה חלק יורה דעה סימן כט אות ב והלאה. ודו"ק]. מכל מקום העיקר להלכה כדברי האחרונים לפטור. וראה עוד בזה בשו"ת משפט כהן (סימן לח אות ה), ובשו"ת מורשת משה (סימן סב). ואכמ"ל.

בסיכום: ענבים הנמכרים בשוק על ידי גוים, שגדלו בקרקע שלהם, שקנאם ישראל ועשה מהם יין, פטורים מתרומות ומעשרות, ומכל שכן אם קנאם ישראל לאכילה, ורק כשירוע הדבר שהגוי בצרם מהכרם על דעת למוכרם לעשות מהם יין, חייבים להפריש מהם תרומות ומעשרות. וישראל הקונה צמוקים מגוי, שגדלו בקרקע של גוי, ועשה מהם יין, פטור להפריש מהם תרומות ומעשרות, שסתמם נעשו לאכילה, ולא על דעת לעשות מהם יין.¹

(מעשרות סימן ה אות ב), שהלוקח צמוקים מהגוי ועשאם יין, דינו כמו הלוקח ענבים במקום שרוב ענבים לאכילה ועשה מהם יין, שסתם צמוקים לאכילה ולא ליין, וכמו ששינונו במעשרות (פרק א) הצמוקים משיעמיד ערימה, לכן יש להפריש תרומות ומעשרות מהיין בלי ברכה. ע"כ. ולפי האמור אין צריך להפריש תרומות ומעשרות מיין הצמוקים כלל, וכדין ענבים שהובאו לשוק על מנת למכרם לאכילה, ועשו מהם יין שפטור מתרומות ומעשרות. והן עתה נדפסה תשובת מהר"ח¹ מכתב-יד בספר היוכל (אלביק, עמוד שמו) שהשיב לשואל שהעיד שהמנהג להפריש תרומות ומעשרות מיין צמוקים, וכתב לקיים המנהג. (וכן נדפס עתה בשו"ת באר מים חיים סימן פד). [והוא ז"ל הולך בשיטת רבו האר"י ז"ל. כשער המצות פרשת וילך.

סימן פג

מצות ביקור חולים על ידי מלפון

שנאמר ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו, אף אתה נחם אבלים". הגה הוכירו ענין הליכה במצות ביקור חולים, כי על ידי הליכתו אצל החולה, עומד מקרוב על צרכי החולה להושיט לו כל עזרה אפשרית, אם חסר לו דבר ממאכל או משקה או תרופות, או בעצה נכונה ונבונה כמו שכתוב: "ותשועה ברוב יועץ", או בנקיון הבית, וכמ"ש בנדרים (מ): "מעשה בתלמידו של רבי עקיבא שחלה ולא נכנסו חכמים לבקרו, נכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבד וריבץ בפניו, חיה. אמר לו: רבי החייתני. יצא רבי עקיבא ודרש, כל מי שאינו מבקר את החולה כאילו שופך דמים". ואפילו אם החולה שוכב בבית חולים וישנם רופאים ואחיות המטפלים בו כמסירות, ככל זאת מצוה להכנס אליו לבקרו ולעודדו ולחזקו, וכמו שאמרו בנדרים (מ). כן גילו נוטל אחד מששים בחוליו.

שאלה: האם יוצאים ידי חובת מצות ביקור חולים על ידי ששואל בשלום החולה דרך המלפון, ומברך אותו בברכת רפואה שלמה, או שצריך דוקא ללכת ולבקר בעצמו אצל החולה?

תשובה: מצות ביקור חולים סמכה חז"ל (כבבא מציעא ל:) על הפסוק והודעת להם את

הדרך ולכו בה, זו ביקור חולים. ובמסכת סוטה (יד): "אחרי ה' אלהיכם תלכו, וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינוהו, והלא נאמר כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא, אלא הלך אחר מדותיו של הקב"ה, מה הוא מלביש ערומים, שנאמר ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, אף אתה הלביש ערומים. מה הקב"ה ביקר חולים, שנאמר וירא אליו ה' באלוני ממרא, אף אתה בקר חולים. מה הקב"ה ניחם אבלים,

גליונות וציונים

סימן פב 1. ע"ע באורך בשו"ת יביע אומר ח"ה (חיו"ד סי' כח), וח"י (חיו"ד סי' יא ד"ה גס, והלאה), וכ"כ עוד בחזון עובדיה ברכות (עמ' נב-נה), ובחזו"ע תרו"מ (עמ' עב-עד) שאם בצרם הנכרי על דעת שיעשה הישראל מהם יין, צריך להפריש מהם תרו"מ בכרכה. וע"ע שם באורך (עמ' כה ד"ה אולם - עמ' לב).

ופירש המאירי שהכוונה שאם המבקר אוהבו שביקורו ערב עליו מצד הנאתו ממנו, מיקל חוליו מעליו. וזו לשון הרמב"ם (פרק יד מהלכות אבל הלכה ד): "ביקור חולים מצווה על הכל, ואפילו גדול מבקר את הקטן, ואפילו הרבה פעמים ביום, וכל המוסיף הרי זה משוכת, ובלבד שלא יטריח. וכל המבקר את החולה כאילו נטל חלק מחוליו והיקל מעליו, וכל שאינו מבקר כאילו שופך דמים." [ומה שלא התנה שיהיה "בן גילו" דוקא, נראה שמקורו מהמדרש ויקרא רבה (פר' לד סימן א): אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה', אמר רב הונא זה המבקר את החולה, שכל המבקר את החולה פוחת לו אחד מששים בחוליו. אמרו לו, אם כן יעלו ששים לבקרו וירד עמהם לשוק, אמר להם, ששים ובלבד שיהיו אוהבים אותו כנפשם, ואע"פ כן מרויחין לו. ע"כ. והסוים ר"ל, שאפילו אינם אוהביו כנפשם, מכל מקום מרויחין לו מחוליו. וכמו שצייד המתנות כהונה שם לפרש בראש דבריו. ע"ש].

ועוד, שעל ידי ביקורו כאופן אישי את החולה, הוא מתרשם ומתפעל יותר ממצב החולה, שאינה דומה שמיעה לראיה, ומתעורר לבקש עליו רחמים בכל לבו, וכן אמרו בנדרים (מ.), כל המבקר את החולה מבקש עליו רחמים שיחיה, וכל מי שאינו מבקר אינו מבקש עליו רחמים. כלומר, שעל ידי ביקורו מתעורר לבקש עליו רחמים שהשי"ת ישלח דברו הטוב וירפאהו, ויתן בלב הרופאים חכמה בינה ודעת לכלכל דבריהם במשפט להחיש לו רפאות תעלה, ושלא תצא תקלה מתחת ידיהם. כמאמר הכתוב: ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם. ואז בודאי שתפלתו קרובה להתקבל יותר, כמו שאמרו בשבת (יב:), מנין שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה, שנאמר ה' יסעדנו על ערש דוי. וטעמים אלה הזכיר הרמב"ן בספר תורת האדם (ריש שער הסכנה), וסיים: "הילכך כל המבקר את החולה ולא ביקש עליו רחמים, לא קיים המצווה".

לפיכך נראה שאם יכול ללכת לבקר החולה בעצמו, אינו יוצא ידי חובת המצווה בשלימותה על ידי המלפון או על ידי מכתב. ואמנם בקשת רחמים על החולה יכולה להיות אפילו שלא בפניו, כגון שעושה לו תפלת מי שבידך במנין של עשרה אנשים, וכל כי

עשרה שכינה שריא, כמבואר בסנהדרין (לט.). מכל מקום נראה שהתפלה בפני החולה יותר מקובלת, על פי מה שאמרו חז"ל (בברכות לד.), המתפלל על החולה אינו צריך להזכיר את שמו, שנאמר, אל נא רפא נא לה, ולא הזכיר משה רבינו בתפלתו את שמה של מרים. ואילו בזוהר הקדוש פרשת וישלח (דף קסטו). איתא: הצילני נא מיד אחי מיד עשו, מכאן שהמתפלל צריך לפרש דבריו כראוי, ולכן אמר מיד אחי, ושמה תאמר קרובים אחרים נקראים גם כן אחים, כמו שנאמר כי אנשים אחים אנחנו, לכך פירש, מיד עשו, כדי לפרש דבריו בתפלתו כראוי. וצריך לומר כמו שכתב המגן אברהם (סימן קיט סק"א) בשם מהרי"ל, שדוקא בפניו אין צריך להזכיר שמו, אבל שלא בפניו צריך להזכיר שמו. (ודברי מהרי"ל הם בדרשותיו דף קסא ע"א). והגאון מהריק"ש בהגהותיו (סימן תקעו) כתב: "ואין להזכיר שם החולה בתפלתו". (פרק אין עומדין לד.). וכן כתב רש"י בספר הפרדס. נראה שיש קפידא בזה שלא להזכיר שמו, והטעם מבואר בספר עיון יעקב (ברכות לד.), שאולי השם גרם החולי, שהרי מפני כך משנים שם החולה, כמו"ש בראש השנה (טו:). ובמור יו"ד (סימן שלה). ע"ש. וכן כתב בספר חסידים (סי' רמד-רמה), ששם האדם גורם לטובה או לרעה. ע"ש. וכן כתבו המקובלים, שבהזכרת שמו של החולה יכולים לפעמים לעורר עליו מדת הדין. ועיין בשו"ת אפרקסתא דעניא (סימן כב). ובשו"ת ויעתר יצחק (סימן ח). ובשו"ת זקן אהרן ואלקין חלק א (סימן יא). ובשו"ת דעת כהן (סימן קלב). ונמצא שבתפלה שבפני החולה שאין צריך להזכיר את שמו, התפלה יותר רצויה ומקובלת. וכן כתב החתם סופר בחידושו לנדרים (מ.), לפרש בזה מה שאמרו בגמרא שם, כל שנכנס לבקר את החולה מבקש עליו רחמים שיחיה, כלומר, שמכיון שאינו מזכיר שמו, תפלתו רצויה ומקובלת, מה שאין כן כשאינו מבקר ומתפלל עליו שלא בפניו, הרי צריך הוא להזכיר שמו בתפלתו, ולפעמים מתעוררת עליו מדת הדין, כמו שכתבו המקובלים. ע"ש. ולכן השואל לשלומו של החולה דרך מלפון, אינו יכול לקיים מצות ביקור חולים בשלימותה, שממנה תוצאות חיים על ידי בקשת רחמים, וכנ"ל. **וכן העלה הגאון ר' משה**

רפא

פינשטיין בשו"ת אגרות משה (חלק יו"ד סימן רכג), שעיקר מצות ביקור חולים היא כשמבקר את החולה בעצמו, ולא באמצעות מלפון, וכן כתב בשו"ת חלקת יעקב חלק ב (סימן קכח). וע"ע בשו"ת מנחת יצחק חלק ב (סימן פד). ובשו"ת ציץ אליעזר חלק ה (בקונטרס רמת רחל דף יג ע"ב). ובשו"ת הליכות שבת

(חלק יו"ד סימן כו). ורק אם אינו יכול לבקר החולה בעצמו, מוטב למלפן או לשלוח אליו מכתב לחוק ולעודדו בדברים.¹ והשי"ת ישלח רפואה שלמה לכל חולי עמו ישראל. בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו.

סימן פד

תרומת בליה

שאלה: חולה כליות באופן רציני עד שנסקפת סכנה לחייו, האם רשאי חבר או קרוב משפחה לתרום לו בליה אחת מכליותיו כדי להציל חיי חברו, או מכיון שאפשר שיש בזה קצת סכנה לתורם, אין לו להכניס עצמו בספק סכנה אפילו על מנת להציל את חברו מודאי סכנה?

תשובה: עצם הדין אם רשאי אדם או חייב להכנס בספק סכנה כדי להציל את חברו מודאי סכנה, שנוי במחלוקת הפוסקים. כי מרן הבית יוסף בחושן משפט (סימן תכו) הביא מה שכתבו בהגהות מיימוניות בשם הירושלמי, שחייב אדם להכניס את עצמו בספק סכנה כדי להציל את חברו מודאי סכנה. והסביר מרן הטעם, מפני שחבירו בודאי סכנה והוא בספק. וכן כתב מרן בכסף משנה (סוף פרק א מהלכות רוצח). ובשו"ת חות יאיר (סימן קמו) הביא דברי הירושלמי להלכה, ושכן משמע במסכת בבא מציעא (סב.). וכן כתב הגאון רבי חיים דוד אבולעפייא בשו"ת נשמת חיים (בחלק הדרושים דף יא ע"א). אולם הסמ"ע בחו"מ שם, העיר, שמרן המחבר והרמ"א השמיטו דין זה מהשלחן ערוך, וטעמם, לפי שגרולי הפוסקים, הר"ף והרמב"ם והרא"ש השמיטו דברי הירושלמי מפסקיהם, לכן השמיטוהו גם הם מהשלחן ערוך. ע"כ. ורבינו יונה גירונדי בספר איסור והיתר (כלל נט דין לח) כתב במפורש שאין לאדם להכניס עצמו בספק סכנה כדי

להציל את חברו מודאי סכנה. וכן פסק בשו"ת הרדב"ז חלק ג (סימן תרכז), שהמתחסד להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל את חברו מודאי סכנה הרי זה חסיד שוטה, שהספק שלו עדיף מהודאי של חברו, שנאמר וחי אחיך עמך, חייד קודמין לשל חבירך. ע"כ. ובשו"ת יד אליהו מלובלין (סימן מג), הביא דברי הגהות מיימוניות בשם הירושלמי הנ"ל, וכתב שכוונת הגהות מיימוניות לדברי הירושלמי סוף פרק ה דתרומות, אך שם שנוי הדבר במחלוקת רבי יונתן וריש לקיש, ואפשר שהלכה כרבי יונתן שאינו מחוייב להכנס בספק סכנה להציל את חברו מודאי סכנה. והוסיף, שיש להוכיח כן גם מהגמרא שלנו, במסכת נדה (סא.), ובמסכת סנהדרין (עג.). ע"ש. וכן בספר אגודת איזוב דרושים² (דף ג ע"ב) הוכיח מהגמרא (נדה סא.) כדברי הירושלמי, שאין לאדם להכניס עצמו לספק סכנה כדי להציל את חברו מודאי סכנה. גם בשו"ת מהר"ם שיק (חלק יו"ד סימן קנה) כיון לדברי הירושלמי בהוכחתו ממסכת סנהדרין (עג.). וראה עוד בספר אמרי בינה (חלק או"ח סימן יג אות ה). ואמנם יש מקום לדחות ראיות האחרונים מהתלמוד שלנו. וראה בשו"ת עמודי אור (סימן צו) ובספר כלי חמדה (פרשת כי תצא). ועל כל פנים להלכה הסכימו רוב האחרונים כדברי האיסור והיתר והרדב"ז הנ"ל שאין האדם רשאי להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל את חברו מודאי סכנה. וכן

גליונות וצינונים

סימן פג 1. וכ"כ עוד בשו"ת יחווה דעת ח"ו (סי' קעד), וע"ע בחזון עובדיה אבלות ח"א (עמ' יא-יב, ועע"ש עמ' ה-ו).

בבא קמא דף ק

חידושי הלכות אלו מציאות פרק שני בבא מציאת ואגרות מהרש"א ימ

(דף פ"ט ע"א - לא ע"א)

חשמיש הו' כשאל ואנדו באונס דלס לא קן לא הוה ליה למיחלי הדבר ציחור חשמיש דעלג היתר חשמיש נמי הוה כש"ס משום שומר אבידה ודו"ק: בא"ד גבי מפקד מעות אצ"ל חנוני א) דקתני בו' אפי"ך אם אבדו אינו בו' א"א סיפא בו' ע"כ. כ"ל ויש לדקדק אמאי לא חקטי להו כיון דע"כ לפי"ך אם אבדו אינו חייב בו' דקתני הכס מלמא דפשיטא הוה אפי' לרבה ולא קתני ליה אלא משום סיפא דהתם לפי"ך אם אבדו חייב וא"כ מאי קשיא ליה לתלמודא הכא לרז יוסף מעיקרא אי הכי לפי"ך דרבי עקיבא למה לי דהא איכא לשנויי הכי משום לפי"ך דר' טרפון ואפשר לתקן ב) דצמרי נהלי לא הוה אסוק המקשה אדעמייה למימר הכי וק"ל:

דף כ"ט ע"ב ג) הנהו זוי דיתמי בו' מהו אשתמושי בגויהו א"ל בו' ה"בא ברבי טרפון בו'. נראה לי אע"ג דנגדול המפקד אלא ע"כ צ"ל ולאו שולמא אסור להשתמש בו כדלמרינן בפרק המפקד א) היינו משום דלס יוצאין העש"ב ע"כ אלא המפקד ויטורין למעותיו ולא ימא ארובין אלא וע"כ לא ישתמש בהן בלא דעת המפקד ומה"ט שולחני שמעות מונומני אלא כל עשה מותר להשתמש בהן אלא מעות יתומים דאין כחן מי שמתעסק בהן והו' כמו אבידה דאין כחן דעת מי לשאלו וע"כ מותר להשתמש בהן כמו בצמידה והני"י פירש דמקום ע"ש ד) ודו"ק:

ה"א דף כ"ט ע"ב מי שהניח לו אביו ומעות הרבה בו'. מפוש בחולין ה):

דף ל' ע"א תוס' ב"ד"ה בתורי דנפיש בו' ר"ח גרם בתורי פירוש פוגע"י בו' ואין מנמיקין המחרישה ג"ש ע"כ. פירוש צמורי צ"י ווי"ן שהרי הוה מרגומו של וישכור פועלים ומשום דמלאכת המחרשה א"ס חניה ג' טפחים לא עבדא לגלוי ואינה ניכר לצעלים שבאו אח"כ ואיכא פסולא א) וק"ל: ב"ד"ה בשב"י שתנינן בו' אמאי לא אמר אהך דהכניסה לרבה וי"ל בו' ע"כ. אפשר ליישב דצריחם לפרש"י כיון דמקראי דליף לה רב פפא ג"כ עגלה ערופה כתיב הל"ל מלחיה אהך דהכניסה לרבה דמייירי נמי בעגלה ולא אהיהא דשכן עלי' עוף דמייירי צפרה אלא לדצריחה שכתבו לעיל א) דהך דהכניסה לרבה מייירי נמי צפרה לק"מ דמאי אולמי' דהך מ"ה ה) וק"ל: ב"ד"ה אף עובד דניחא בו' דאמר ר"ע"י נגבו אינן בני יותן בו' יאתי נמי שפיר הוה דתנן פרה מעוברת ר"א מבשרי בו' ע"כ. ותכמסו דפוסלן חסא א) ודאי דלתי לכו נמי הך דנגבו אינן בני יותן ולא עבדא לה משום עלה עליה וזכר אלא משום מעוברת וכ"ל למה שכתבו א"כ סבר כר"י דלמך דוקא דעלה בו' דלתי דומה דפליגי ר"א ותכמסו בהך פלוגתא גופה דפליגי ר"י ונגנן צההו פירקא א) אלא דלתי לן למימר דתכמסו דר"א נמי

חידושים	חכמת שלמה	הנהות
אין זה מיוזן אחר דהא על כל פנים לריסון לשיטת קמא דרבה גופיה לא מוקי ליה לגימטו שאינה משתמרת דלס לא קן לא מפי"ך דלי מינטרא לא חריבה רבה גופא מהכא לי"ף דהו' שומר חסא וק"י בשמירה פסוקה אלא הכי קאמר ועוד יש לומר כלומר ועוד ג"ל דהך המקשן דפרק התם ב) הכי דמי הכי פריך למרייהו בו' דל"כ נהי דרבה גופא הדך ביה דמוקי מינטרא אמאי הוה ר"ח סברא ליה דכשומר חסא הוה ואפילו לא מינטרא נמי אלא ע"כ ג"ל דהכי פריך בו':	דף ל' ע"ב גמרא שכרו כפועל בטל בו'. ומקם בעל וכן נכשי"ו ו"כ לא גרסינן וכן נאכשי"ו וכן משמע מרש"י דפרק ארובה נשך כ"ב ע"ש: רש"י ב"ד"ה	דף כ"ט ע"ב גמרא ביד רחבה הוה ליה הנהו זוי דיתמי אהא לקמיה דרב ויסק בו'. כ"ל וי"כ ספרים אחר"י וכן נאכשי"ו. ונכתב ע"כ ע"כ ע"כ דהכי פריך בו' פירוטן צ"ש משום מקום דקשה לי הכי הוה אבידה כדי לטובת מרבי טרפון והא דיעו דיתמי הוה וי"ל שאמר שמל"ן טרע שהיו של יתומין ונאכרו צדו משום ליתומים קטנים לא הוה השנה מעלה דמקום שאין משמרת דמי כ"ך ע"כ ג"ל לשון נמוקין יוסף:
דף ל' ע"א גמרא ולא על גבי מגוד בו'. ג"כ פירוש דמי אהך שהוא מיוזם לטות עליו או לשון גודל ממש פירוש ע"ון: ותוספות מפרשים בפרק של כ"ב דהן לשון גודל לגלמא ע"ש:	דף ל' ע"ב גמרא כל בשבילו מחזיר בשל חבירו בו'. ג"כ וקשה לי לפי האי כלל"מ מה מילוק יש צוקן ואינו לפי כמדו לשאר בני אדם הלא אף חוקן אם הוה מחזיר בשל עובדי צ"ך	דף ל' ע"א גמרא ולא על גבי מגוד בו'. ג"כ פירוש דמי אהך שהוא מיוזם לטות עליו או לשון גודל ממש פירוש ע"ון: ותוספות מפרשים בפרק של כ"ב דהן לשון גודל לגלמא ע"ש:

מורה"ם

כמאן דאמר דשרי להחזיר אבדה משום דפרוטה דרב יוסף לא שכיחא וא"כ למה להו להחוס' אריכות זה הוה להו לתרוצי בקצרה דטעמא דרבה נמי משום דפרוטה דרב יוסף לא שכיחא כמ"ד דשרי התם להחזיר אבדה ומה צריך להאריך מאיזה פוסק אנה שכיחא והלא בלא זה אפי' לא היו כביאים ראייה מזה לפסק הלכה צורנין אנו לפרש הכי האי לא שכיחא דקאמר התם בפרק אין בין המורד כה) הוה מטעם דלא שכיח שיבא בני בשעה שמתעסק בה וכו' אבל מדברי התוס' דבפרק הכונס דף נ"ז משמע דר"ל דרבה אתי אפילו כמ"ד דאסר התם להחזיר אבדה כה): בא"ד והא דלקמן מוקי רבא וכו' וקמ"ל דלא בעינן דעת בעלים וכו'. ר"ל ואי כרבה הל"ל לעולם בניגתו שאינה משתמרת והא דהוה השבא משום דהוה שומר חסא דרבה מוקי לה הכי בפרק הכונס וכו' ועוד וי"ל דלקמן הי"פ הוה וכו' ר"ל ולכך לא היה יכול לתרוץ דלעולם בניגתו שאינה משתמרת דהוה משמע אפילו מפשיעה וזה אי אפשר והוה מוכרח לתרוץ בניגתו המשתמרת ככל חר כדאית ליה וקמ"ל דלא בעינן דעת

הנהות והערות

א) במהרש"א נדפס שנת שע"כ הגי' שולחני ובהגהת הבי"ח שם (גליון). ב) ע"י דו"מ. ג) דף מג ע"א. ד) ע"י גאון צב"י. ה) דף פ"ד ע"ב. ו) ע"י תפארת בחורים ועין יהוסף. ז) ד"ה הכניסה לרבה. ח) וכן במהר"ם שי"ף וע"י באמרי מהרש"ח מה שחזה דברי רבינו. ט) ר"ל אי"כ מ"ט דרבנן דפליגי ר"א דפוסלן כיון דלא ידע בשעת דלתי ע"תו אי"כ מ"ש מהך דנגבו אינו בכי יותן (דו"מ). י) פרה פ"ק אין חולין דף פ"ח ע"א. י"א פרה פ"ב מ"א וע"י פורת יוסף.

קנד העמק שאלה אחרי שאלת א' צג שאלת שלום

למולו כו' ופליג אדשמואל ומפרש בגמ' במאי פליגי בנראה ואלו נראה, ופסקו הראשונים לכתל לפי שכו' בדרבנן, אבל רבי גרס דרשב"ג כשמואל ס"ל, וכבר נראה בפ"י רש"י שכותב גירסא אחרת ע"ש. ו) דא"ר הנינא מ"ד אחרי כו'.

בבשר רואין אותו כל שאילו מתקשה ונראה מהול אין צריך שיחזור וימול ואם לאו צריך שיחזור וימול וכן הלכתא:

שאלתא דמחייבין דבית ישראל לשייולי

בקצירא ו) *דא"ר חנינא מאי דכתיב אחרי ה' אלהים תלכו וכי איפשר לאדם לילך אחר הקב"ה והא כתיב כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא וכולא שמעתא כדכתוב

בספר בראשית ז) ואפי' בן גילו נמי דאמור רבנן * כל מאן דשאל בקצירא שקיל חד מן שיתין בצעריה הילכך חייב למיזל ושיולי

ביה וכי אזיל לא אזיל להודיה אלא בהדי אחריני ומגלן דאפילו בן גילו מיחייב * דתני רב יוסף והודעת להם את הדרך וגו' והודעת

להם זה בית חייהם את הדרך זו גמילות חסדים ומאי היא הוצאת המת והכנסת כלה אשר ילכו

זו ביקור חולים בה זו קבורה את המעשה זה הדין אשר יעשון זו לפנים משורת הדין אמר

מר אשר ילכו זו ביקור חולים היינו גמילות חסדים אלא לאו אפי' בן גילו נמי וכל דאזיל

ומשאל בקצירא נוצל מדין גיהנם * דאמר רב יהודה אמר רב כל מי שמבקר החולה נוצל

מדין גיהנם שנא' אשרי משכיל אל דל וגו' ו) ואין דל אלא חולה שנאמר ויאמר לו מדוע

אתה ככה דל בן המלך וכתוב ביום רעה ימלטהו ה' * ואין רעה אלא גיהנם שנאמר וגם

רשע ליום רעה וטעמא מאי דכל מאן דמשאל בקצירא דמי כמאן דיהיב ליה חיי כי הא - דרבי

חלבו חלש ולית איניש דשאל ביה ומכריז רב כהנא ר' חלבו חלש ולא בעי לשיולי ביה איניש

קיג ולא כך היה מעשה בתלמידו של ר' עקיבא שחלה ונטה למות וכנס ר' עקיבא ובקרו כיון

שראת פונדקו אמרת חשוב כולי האי לאלתר אחימת ליה חמין וטרחת ביה וכי הדר ואתא

ר' עקיבא חזייה דאיתפח מיד נכנס ר' עקיבא ודרש כל שאינו מבקר החולה כאילו נוטל

גשמתו ט) דכד אזיל ומשאל וחזיא צעריה בעי עליה רחמי דלימות קיד מאי טעמא - כבר

השתא לחפילה ויבא המתפלל בעדו לכוזא בעיא עלי' רחמי. והוה המכוון של גאון, אמנס לשלוח ד' ונהגיה מרתי חורת כל אחד ואחד בידו, איש איש כדלוגו יכוון על עמוד.

שנאמר ויאמר כו'. בגמ' אין שנאמר מדלג יבצעמי אינן חיי כדון קרא מדוע אפסי ככך דל

וגו'. וי"ט דקרא דחוקיבו כמלך פ"י דל חולב מסוכן שנוטב למות, כמו סולי דחוקיבו, ומקרא דאמנון פ"י דל סולב בעלמא.

והרוויבו לריכו וכדאיתא בהם כי אכי ר"ד אמר כל מי שמבקר את החולה גורם לו שיחיה וכל מי שאינו מבקר

את החולה אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות, ופ"י כר"ן דפעמים לריך רחמים שימות כגון דמלטער עובד וגם זהו מקרי ציקור חולים, ולכ"י מפרש כש"ס אש"י משכיל אל דל דתני גוויי בק"ס. אבל כנינו לא מיידי

אלא בבק"ס שמבקש שיחיה כפשוטו וכדמפרש טעמא דכל מאן דשאל בקצירא כו', לכ"י לא כניא אלא פסוק דאמנון אפי' סולב בעלמא גי"כ מקרי דל וגורם לו חיים כשכחלו עמו. ט) דכד אויז ומשאל חזי בצעריה בעי עלי' רחמי

וכי לא משאל ציב בעי רחמי עליה דלימות, מיט מתפס ומכסיפנא מיניו והו לא בעי רחמי עליה. כי"כ כנו' בכת"י, ופ"י דכ"ו מתצוים ממנו על שלא נכנס אליו כשהתלוח לכוזיבו שהחזיקו למינאש וכרי כוא חי וכדא"י ברי"כ ד'

לחפילה ויבא המתפלל בעדו לכוזא בעיא עלי' רחמי. והוה המכוון של גאון, אמנס לשלוח ד' ונהגיה מרתי חורת כל אחד ואחד בידו, איש איש כדלוגו יכוון על עמוד.

לחפילה ויבא המתפלל בעדו לכוזא בעיא עלי' רחמי. והוה המכוון של גאון, אמנס לשלוח ד' ונהגיה מרתי חורת כל אחד ואחד בידו, איש איש כדלוגו יכוון על עמוד.

לחפילה ויבא המתפלל בעדו לכוזא בעיא עלי' רחמי. והוה המכוון של גאון, אמנס לשלוח ד' ונהגיה מרתי חורת כל אחד ואחד בידו, איש איש כדלוגו יכוון על עמוד.

לחפילה ויבא המתפלל בעדו לכוזא בעיא עלי' רחמי. והוה המכוון של גאון, אמנס לשלוח ד' ונהגיה מרתי חורת כל אחד ואחד בידו, איש איש כדלוגו יכוון על עמוד.

לחפילה ויבא המתפלל בעדו לכוזא בעיא עלי' רחמי. והוה המכוון של גאון, אמנס לשלוח ד' ונהגיה מרתי חורת כל אחד ואחד בידו, איש איש כדלוגו יכוון על עמוד.

לחפילה ויבא המתפלל בעדו לכוזא בעיא עלי' רחמי. והוה המכוון של גאון, אמנס לשלוח ד' ונהגיה מרתי חורת כל אחד ואחד בידו, איש איש כדלוגו יכוון על עמוד.

לחפילה ויבא המתפלל בעדו לכוזא בעיא עלי' רחמי. והוה המכוון של גאון, אמנס לשלוח ד' ונהגיה מרתי חורת כל אחד ואחד בידו, איש איש כדלוגו יכוון על עמוד.

לחפילה ויבא המתפלל בעדו לכוזא בעיא עלי' רחמי. והוה המכוון של גאון, אמנס לשלוח ד' ונהגיה מרתי חורת כל אחד ואחד בידו, איש איש כדלוגו יכוון על עמוד.

יפרש רש"י ז"ל לההיא דגיטין וסנהדרין וצע"ע, וגם מדברי הנהו גאוני קמאי רבותינו בעלי התוספות, והרמב"ן, והריטב"א ז"ל, מתבאר דלא סוברים כמותו ועיין בה].

ומה מאד ימתקו אצלי דברי רב אחאי ז"ל שפתח דבריו גבי מצות ביקור חולים, בדרשת רבי חנינא [שאינה נמצאת לפנינו בתלמוד וכמ"ש בהעמק שאלה שם]: "אחרי ה' אלקיכם תלכו וכו', מה הקב"ה בקר חולים, אף אתה כן וכו', ובלשון רבים אפקא תלכו, ומיד סמך לה רב אחאי ז"ל לדינו זה שאפילו בן גילו שמבקר לחולה לא יבקר את החולה יחיד וכו', וממש היינו אומרם בתלמוד כבא מציעא (ל' ב'): "והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון, תני רב יוסף והודעת להם זה בית חיהם, את הדרך זו גמילות חסדים, ילכו זה ביקור חולים לכן גילו, כדאמר מר בן גילו נוטל אחד מששים בחוליו" ע"ש, הרי דדרשינן ילכו לשון רבים לביקור חולים ואוקמי לה בכך גילו, וזה ממש כדברי רבי אחאי גאון ז"ל דדריש אחרי ה' אלקיכם תלכו למצוות ביקור חולים ואפילו לכן גילו וכנ"ל. ודוק והבן היטב. [ודע דבגירסת התלמוד שם כתוב אשר ילכו זה ביקור חולים, אבל כבר הגר"א ז"ל בהגהותיו והגר"י ברלין ז"ל במסורת הש"ס מחקו לתיבה זו שהרי לא כתיב כן במקרא לפנינו, ועיין דקדוקי סופרים (שם אות ט'), ולפיכך יש להבין מה שכתב הגר"ח פאלאג"י ז"ל בספרו תוכחת חיים (פרשת ויחי דף קפ"ח): "ונראה לפרש דרך רמז שדרשו אשר ילכו זה ביקור חולים, כי אותיות אשר ילכו במילואן, כגימטריא זה רמז ביקור חולים בדקדוק" ע"ש, ולהאמור צ"ע טובא שהרי בקרא לא כתיב תיבת אשר וכמשנ"ת ועיין מנחת שי שמות (י"ח י"ט) ודוק היטב, ויש לתקן בספר יראים השלם (מצוה קנ"ג ומצוה רי"ט), ובספר המצות לרמב"ן (מצוה י"א) ובזהר הרקיע (עשה כ"ט) שתיבת אשר הועתקה שם בשיבוש].

ג.

ובהיותי בזה ראיתי לגאון האדיר מרוגאצ'וב זצ"ל בספרו צפנת פענח על התורה (פרשת ויחי) שכתב לבאר קרא: "ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חולה ויקח את שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים", עם דברי רב אחאי גאון ז"ל האמורים למעלה, שהרי כאן קרא קאמר שיעקב אבינו ה'ה חולה והלך יוסף לבקרו ולקח עמו את מנשה ואת אפרים מגדר מצוות ביקור חולים וכדכתב

מגרים

יתרו יח, יט

חדשים

תקא

להחישנן בדבר העיון, כדאמרין בעלמא (מגילה מא א) קשות מיושנן ע"ש. מצואר מדבריו שם וי"ב.

עתה שמע בקולי איעצך ויהי אלהים עמך היה אתה לעם מול האלהים וגו' (יח, יט).

בספר רחובות הנהר כתב לפרש בהפסוקים כאן, שיתרו יען למשה שלא ילמד הוא בעצמו להעם, אלא יבחר איש ממוצע כמו וצן העם, כמו שהיה צימי חז"ל מתורגמן שהיה מתרגם לעם דברי החכם הדורש ע"ש.

נמצא כן בשום מקום, אלא משמע שמשה רבינו בעצמו למד עם ישראל. וכן מצואר להדיא בעירובין (נד ב) כיצד קדר משנה כו', ואמרו שם ומה אהרן שלמד מפי משה כו' למד ארבע פעמים. ואמרו שם עוד, כיון דמשה מפי הגבורה גמר מסחייעא מילתיה. ומצואר שמשה למד בעצמו עם ישראל עכ"פ פעם ראשונה, ואח"כ למדו ישראל מפי אהרן וצניו והזקנים. ודברי הרחובות הנהר ל"ב.

והנה להלן כתוב שמשה רבינו עשה כל מה שאמר לו יתרו, ולפי דבריו צריך לומר שמשה לקם מתורגמן שילמד את בני ישראל. ולא

והודעת להם את הדרך ילכו בה וגו' (יח, כ).

וכן בסמ"ק (סימן מז) מנה ביקור חולים למצות עשה. והרמב"ם בספר המצות (שורש ה'צ) השיג על הבה"ג, וכמע וז"ל והנמשכים במחשבה זו מנו בכלל המצוות ביקור חולים ונחום אצלם וקצורת מתים כו', ומשבו כי כל פועל ופועל מאלו הפעולות מצוה בפני עצמה, ולא ידעו כי אלו הפעולות כולם ודומים להם נכנסות תחת מצוה אחת מכל המצוות הכתובות בתורה, והוא אמרו ית' ואהצת לרעך כמוך עכ"ל. נראה מדברי הרמב"ם דמודה שהם מצוות דאורייתא, אלא שלדעתו אין למנאם בפרטות בזמני התרי"ג

בגמ' צ"ק (ק' א) וצ"מ (ל' ב) איתא, את הדרך זו גמילות חסדים, ילכו זו ביקור חולים כו'. וכמע הפרישה ציו"ד (סימן שלה), דילפינן מילכו, לפי שביקור חולים מקיימין ע"י הליכה אל הסולה^כ. וכוונתו שמקבל שכר גם על ההליכה. ועיין מה שכתבנו בפ' משפטים (כג, יז) בפסוק שלש פעמים בשנה וגו'.

בענין ביקור חולים אס הוא מצות עשה מן התורה. הנה הבה"ג בזמנין העשין מנה מצות ביקור חולים ונחום אצלם בכלל המצוות. וכן היראים (סימן ריטו רכ) מנאן לשתי מצוות,

בב בספר חוט המשולש (ע' של), מובא מה שאמר הכתב סופר ז"ל, ששמע מהשר הצדיק באראן רוטשילד ז"ל, שאמר בדרך צחות לבאר מה שחז"ל דרשו הקרא את הדרך אשר ילכו בה, זו ביקור חולים, דהרבה פעמים כשכאים לבקר את החולה, אין מן הראוי להתעכב אצלו זמן הרבה, כי אולי יש לו איזה צורך אשר לא נוח לו לגלות לפני המבקר. על כן מן הראוי והשכל שהמבקר בעצמו יבין זאת, ועד מהרה ישום לדרך פעמיו. והיינו שדרשו חז"ל את הדרך אשר ילכו זו ביקור חולים, ההליכה מן החולה זה ג"כ בכלל ביקור חולים הוא, וצורך אליה שלא להיות לעול ולמשא עליו.

ויסוד הדבר איתא בשו"ע יו"ד (סימן שלה ס"ב), וכל המוסיף הרי זה משובח, ובלבד שלא יטריח לו. ובבית יוסף שם כתב, כ"כ הכלבו, ונראה שלמד כן מדאיתא בנדרים (לט ב) אפילו מאה פעמים ביום, ממילא דכל המוסיף הרי זה משובח. אך אם הוא בענין שמטריח את החולה, פשוט דשב ואל תעשה עדיף כו' ע"ש. ובצוואת רבי אליעזר הגדול (סימן כא) כתב, ואל תכביד עליו ישיבתך, כי די לו מכובד חליו.

בשאלה לכן גם החוספת לימי בשאלה וה"ו בענין טירות שמעון
דלא מהני שאלה הוהיל ומקבל טירות כשמעון ושמשון לא הי'
יכול לשאל דה"ו טירות מלווה מן השי"ם וכך כאן כיון שמוסיפו
על שבט וה"ו שמקבל שיהי קדוש כקדושת השבט והשבת גופי'
לימי בשאלה דהוה מלווה מן השי"ה לכן גם החוספת לא מהני
בי' שאלה כך נ' :

ק"ל ב' עד שיאמרו כו' הלכה למעשה נ"ב פי' ס' יושר לבב
בית שני חדר שני פרק ו' :

שם ואל תתמה, נ"ב כל' זה חגיגה כ"ו ח', גדה לי' ב' :

שם לא תקרעו עד דאחיתו לקמחי, נ"ב פי' שו"ת משנ"ן
ח"ב ס' קי"ב וח"ג ס' קס"ה :

שם לאחר מיתה לא מיקרע תיקרעו כו', נ"ב פי' מה שכן
מזה בשו"ת מהר"ם פדואה ס' פ"ג :

ק"ל א' ממאי דבחד בי דינא איסתקון כו', נ"ב פי' שו"ת
הרד"ך בית לי' חדר ב' :

ק"ל ג' אין רוח חכמים טוחה הימנו, נ"ב לאו דווקא דהניח
אח כזו רק גם באין לו בניס והניח שאר יורשיו
נמי אין רוח חכמים טוחה הימנו, שו"ת מהר"ם בר ברוך ס'
תקל"ח :

ק"ל ד' תוד"ה כל כ' וא"ה דאמר לקמן כו', נ"ב פי' שו"ת
כר"י מגא"ש ס' ח"ב עש"ה וקל"ט דכיון דבטי' דבטי'
יכול להקדים ואל"ה אינה מתנה א"כ נ' דלפי' ביכול להקדים
רק שיכול רק להקדים לזמן דה"ל רק קניין פירות כה"ש הר"ן
בגדרים סוגי' דבר פדא א"כ מקבל המתנה ג"כ רק קניין פירות
הוא דוכי בה כיון שאין לו בה להקדים יותר מזה! וכי היכא דכשאין
יכול להקדים כלל אין זוכה כלל וא"כ איך מהני מתנה ע"מ
להחזיר באתרו דבטי' לכס הא קי"ל דק"פ לאו כק"ג דמי
וכן איך מהני לענין חרומה ופדיון הבן וכמוכן :

שם ב' הא נמי תנינא כו', נ"ב פי' שו"ת מהר"ח ס' ל"ו :

שם הוהיל ובידו לגרשה, נ"ב פי' שו"ת מהר"ם בר ברוך ס'
תפרט"ו :

שם מ"ט מדרבא, נ"ב פי' שו"ת חות יאיר ס' פ"ז :

ק"ל ה' אם היקלנו בשבוי נקל באשת איש, נ"ב פי' פי'
רשב"ם ומ"ש עליו בהנהות הב"ח והבאתי דבריו
באחון דאורייתא כלל ח' עמ"ש בארזכה ופעת ראייתי בשו"ה
הרדב"ז ח"א ס' קפ"ה דכ' שם ענין קולא בנידון יבמה לשוק
וס"ס ח"ל ואל תקשה עלי שאני מיקל באיסור אשת איש ליתא
דאין כאן אלא לאו דלא תהי' אשת הממ השאנה לאיש זר עכ"ל
ומה שהארכתי באחון דאורייתא שם אי יבמה לשוק קרוי' ערוה
מלאמי כעת עוד בריטב"א יבמות ס"א ב' ד"ה קטנה במא תחלא
איילונית וגמלאו פוגעין בערוה דכ' שם דרך פש"ט דבמה
לשוק אין קרוי ערוה עש"ס :

ק"ל ו' מהו דמיא מני א"ל למיבדד איסורא לא יהיבין לן
קמ"ל, נ"ב בשו"ת משנ"ן ח"א ס' ל"ה דן מחאן
לענין הנישא תשה ומתנה עמה שלא ישא אחרת עלי' שאפי' לא
הי' לו עמה בניס דמעשה מטה עליו לישא אחרת מ"מ יש גם
זה בכלל התנאי הסתמי ולא מני' אמר אדעתא דביטול מטה לא
בהניתי עש"ה :

שם רשב"ם ד"ה זה ניטך לאחר מיתה לא אמר כלום כ' דאי
עם גמר מיתה א"כ הוי גט, נ"ב זה חידוש דגט חל עם
מיתה ביחד וכן משמע בירושלמי סנהדרין פ"ט ה"ו נתאלמנה
כתגרשה כאלת מה אמר בה ר' ישמעאל והכוונה ג"כ שגידש
ואמר שיחל הגט עם מיתתו ביחד דוגמת הך דניסין מעט שאני
בשולם היינו דאמר שיחול דגט קודם מיתתו וכך הא משנתם
שילמד

כ"ב א' בקרקע העלופה, נ"ב פי' שו"ת מהר"ם בר ברוך ס'
רל"ה דכ' לענין חלוקת אחים ושותפים בח"ל ג"כ
כזה דמעלין זה לזה קורבה ורוחקה בקרקע ולא בכספים והביא
דאי' מבאן והוסיף ח"ל והשכחן בקידושין מ"ב א' דגמרי חלוקת
אחים ושותפים מחלוקת א"י גבי יתומים שבאו לחלוק בבכ"ס
אניהם עכ"ל ולכאורה הי' אפשר לחלק ולומר דחביוותא דאי'
שאני ומשא"כ בעלמא כסף עדיף מקרקע ע' יבמות ס"ג א'
ומש"ש על הגליון וע' ב"ק ט' א' ונגד זה אין ראי' מהך
דקידושין וכמוכן :

שם רשב"ם ד"ה לקורבה ורוחקה כ' בקרוב לירושלים, כו',
נ"ב פי' שו"ת ח"ס חאו"ח ס' כ"ט חמה דהא בשעת
חלוקת הארץ לא נודע עדיין כלל שיהי מקום המקדש בירושלים
ולא הי' אז לירושלים משלה כלל על שער עירות ורק בשילה
העמידו אז המשכן וה"ל לרשב"ם לחימר קרוב ורחוק לשילה
וע"ע שם הערה דלמ"ד בסוטה כ"ב א' וב"מ ק"ו א' דשכר
פשיעות יש והוי משום זה מעלה אם ביהו רחוק מביב"ג ע"ש
א"כ ה"נ הא גם הרחוק יש מעלה בריחוקו מפאת שכר פשיעות
בעלייתו לרגל ע"ש ובזכרוננו מס' נתיבות עולם למהר"ל מפראג
ז"ל דהא דאמר שם בסוטה בבבא אלאמה דהויא בי כנישתא
בביבובתה והוה אחיא ומללא בי' מדרשא דר' יוחנן אמר לה
בתי ולא ביהכ"ג בשבועת אחרת לו ולא שכר פשיעות יש והקשה
המהר"ל ז"ל דהא במלוות אינו כאן וכדקיי"ל דאין מעבירין על
המלוות רק הקרוב קודם ותי' דתפלה שאני בזה ממעות דהיא
התקרבות לגבוה והוי ההלכה גופה להחפלא מכלל המלוה שנס
בהלכה הרי הוא מתקרב אליו ית' ולא דמי למלוות דההלכה
רק בכשר וע"כ אין להעביר ולאחר גוף המלוה עכ"ל ואינו
לפני כעת ולפי"ז אולי יש חילוק ג"כ בין חפלה לעלי' לרגל
אולם העלי' לרגל הרי זמנו ומקומו של המלוה קבוע שברגל הוי'
מוכרחין כולן להתראות בעורה בשוה ורק שהדר בריחוק הי'
לריך ללכת יותר והולך להקדים הליכתו עבור זה וא"כ ודאי
דיש לו שכר פשיעות יותר ממי שהילוכו מועט ופשיעותו מועטות
וג' דבזה כ"ע איח' להו סברא דשכר פשיעות יש ולא שיק' כלל
להך פלוגתא דב"מ ק"ו מ' ודו"ק :

כ"ג א' רשב"ם ד"ה ח"ש כ' דהי דר"ח מד"ק לא ילפי'
גלויי מילתא בעלמא הוא, נ"ב כוונתו לש"ס ב"ק
ב' ב' :

כ"ד א' יאל עליבן שט"ח בכור נתון פי בניס, נ"ב הרמב"ם
השמיט דין זה ותמה עליו התשב"ץ בתשובה ח"ג
ס' רכ"א :

כ"ו א' רשב"ם ד"ה קבצר אין לו לבכור כ' אבל בשאר
בכסים לא מני' מחיל דאין אדם מקנה דשלב"ל, נ"ב
פי' ש"ע חו"מ ס' ר"ט עמ"י ד' בהג"ה הובא זה בשם תשובת
הר"ן דלא מהני מחילה בדשלב"ל :

שם ב' רשב"ם ד"ה בדבר של ממוז כ' אבל טונת תשמיש
מלוה היא, נ"ב פי' שו"ת שבות יעקב ס' ע"ה :

כ"ז א' רשב"ם ד"ה אחימר אמר כ' והן ג' בניס כו', נ"ב
פי' שו"ת שבות יעקב ח"ג ס' קע"ד :

פרשת לך לך

הציווי הוא על ההליכה עצמה, ושוב יש לו שבר על כל פסיעה ופסיעה.

לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך וגו' (יב, א)

ועיי' ברמב"ם (פ"א מעכו"ס ה"ג) שכתב 'כיון שגבר עליהם זרעיותיו זיקש המלך להורגו, ונעשה לו נס ויצא לחרן, והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העם, ולהודיעם שיש אלוהים אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד, והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא, שנאמר ויקרא שם בשם ה' אל עולם ע"כ, ונ"צ דהלא יצא לארץ כנען רק ע"פ ציווי ה'.

צ"ב דכשחדס הולך ממקום למקום הרי מתחילה הולך מביתו ואח"כ ממולדתו ואח"כ מארצו, וכאן הפך את הסדר ואמר תחילה מארצך ואח"כ ממולדתך ואח"כ מבית אביך. וביאר הגר"ם ז"ל דאילו היה אומר כסדר, היה הפירוש דבאמת אין כאן אלא מצוה אחת והיא לילך מארצו, אלא דסדר ההליכה הוא מביתו ואח"כ ממולדתו ואח"כ מארצו, אמנם כשהפך את הסדר חידש בזה דהם ג' מצוות, מצוה לצאת מארצו ומצוה לצאת ממולדתו ומצוה לצאת מבית אביו.

והנה לעיל בסו"פ נח כבר נאמר שיצא אברהם מאור כשדים, וכתב ע"ז רש"י דמ"מ אמר לו הקב"ה להוסיף ולהתרחק מבית אביו, ועיין בזה ברמב"ן ובאבן עזרא, וא"כ י"ל דדברי הרמב"ם קאי על ההליכה הראשונה.

ורש"י פירש (בפסוק ב) דלא גילה לו הארץ מיד כדי לחצבה בעיניו ולתת לו שבר על כל דבור ודבור. וכ"ה במדרש רבה (לט, ט) ליתן לו שבר על כל פסיעה ופסיעה. וביאר הג"ר צרוך צער ז"ל דאילו היה מגלה לו את המקום מיד, אזי לא היתה נחשבת ההליכה למצוה אלא רק להכשר מצוה, שכן המצוה היא להגיע אל ארצו המקום, וההליכה הינה ההכשר איך להגיע לשם, וממילא לא היה לו שבר על כל פסיעה ופסיעה צפני עצמה, אמנם כשלא גילה לו את המקום אזי

והנה רש"י פירש לך לך להנאתך ולטובתך וכו', ונ"ע לפ"ז הא דאיתא בפרקי דר"א (פרק כו) דהליכה זו היתה אחת מעשרה נסיונות שנתנסה אברהם, והלא כיון שנאמר לו שהוא להנאתו ולטובתו אין זה נסיון.

שהחריב נבוכדנצר וטיטוס, כי הלא נבוכדנצר וטיטוס לא עשו במעשיהם שום פגם וקלקול כלל למעלה כי לא להם חלק ושורש בעולמות העליונים שיהו יכולים לנגוע שם כלל במעשיהם. רק שבחטאינו נתמעט ותש כביכול כח גבורה של מעלה. את מקדש ה' טמאו

כביכול המקדש העליון, ועי"כ היה להם כח לנבוכדנצר וטיטוס להחריב המקדש של מטה המכוון נגד המקדש של מעלה כמו שארז"ל (איכה רבתי) קמחא טחינא טחינת. הרי כי עונותינו החריבו נזה מעלה עולמות עליונים הקדושים. והמה החריבו רק נזה מטה".

כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלקיכם מכל שבטיכם לישום את שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה (שם ה).

ויעוין ברמב"ן: "וטעם לשכנו תדרשו שתלכו לו מארץ מרחקים ותשאלו אנה דרך בית השם, ותאמרו איש אל רעהו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב (ישעיה ב ג), כלשון ציון ישאלו דרך הנה פניהם (ירמיה נ ה) ובספרי (ראה ח), תדרשו, דרוש על פי הנביא, יכול תמתין עד שיאמר לך נביא, ת"ל לשכנו תדרשו ובאת שמה, דרוש ומצא ואח"כ יאמר לך נביא, וכן אתה מוצא בדוד וכו' ועל דרך האמת לשכנו תדרשו, לכבודו תדרשו, ובאת שמה, לראות את פני האדון ה' אלהי ישראל וממנו אמרו חכמים שכינה". וכבר נודע להעיר משמיה דמרנא החזו"א זצוקללה"ה דהא חזינן דלערי מקלט מכוונות היו הדרכים, ומקלט היה כתוב על פרשת דרכים כדי למצא הדרך, וכדכתיב (להלן יט ג) "תכין לך הדרך", ודרשו ז"ל (מכות ט' ב' י"ב) עשה לך הכנה

לדרך, וא"כ מפני מה לביהמ"ק לא היו הדרכים מכוונות עד שצריכים היו לשאול אנה דרך בית ה'.

אכן ענינו של דבר הוא, שעצם החיפוש והחטוט הדרישה והשאלה "אנה דרך בית ה'" הוא מעיקרה של מצות העליה "לשכנו תדרשו". דמעיקר ענינה של מצות עליה לרגל, הוא עצם החתירה והדרישה החיפוש החיטוט והטיפוס (באידיש: "דער זיך דראפצו") הצמאון והכמיהה ההשתוקקות והשאיפה "צמאה נפשי לאלקים לא-ל חי מתי אבוא ואראה פני אלקים" (תהילים מ"ב ג') ועיי"ש פירש"י לעלות לרגל), שאמנם זו היא תכלית לעצמה.

והרי אמנם כן הוא דמצות העליה אינה אך הכשר והכנה למצות ראית פנים בעזרה אלא שהיא מצוה בפ"ע ותכלית לעצמה. ויעוין לשון הרמב"ם

בשנת י"ב על הגמרא לאין מלאכי השרת נזקקין למי ששאל לרכיב בלשון ארמי ומשני שאני חולה לשכינה עמו למעלה מראשותיו, וברש"י שם ואין המתפלל לריד שיזקקו לו מלאכי השרת להכניס תפלתו לפניו מן הפרגוד - ועי' סנהדרין ק"ג גבי מנשה ויעתר לו מלמד שחזר לו הקב"ה... לקבלו בתשובה מפני מלת הדין, ובמדרש רבה ואתחנן פ"ב הלשון שהיו מלאכי השרת מסתמין החלונות של רקיע שלא תעלה תפילתו לשמים מה עשה הקב"ה חזר מתחת כסא כבודו... וכמה מהבניות וצקשות שאנו מתפללים בימים הקדושים שכל המלאכים שהם פועלי תפילות יביאו תפילתנו לפני כסא כבודך - והחולה שעלה למטה ונפל, הדומה כמו שהעלוהו לגרדום (לשון גמ' בשבת ל"ב שם) ולריד לרחמים גם מפי אחרים, וכאמור דה עיקר מצוה לדיקור חולים, ולאי לריד לכנס לחדרו במקום שהשכינה למעלה מראשותיו, לאין נזקקין למלאכה להכניס תפלתו לפניו מן הפרגוד, זאת אומרת שצ"ע תקום לכוון שיתקבלו התפילות. רק כשהדיקור הוא לטורח על החולה, מתבאר שם צ"ע ק"ח לכנס לבית החיצון ושואליו ודורשין בו אם לריכין לכבד ולרצון לפניו וכיו"ב, ושומעין לערו ומצקש עליו רחמים - מזה נמי משמע להדיא לרק באופן זה כשהדיקור עליו לטורח סגי בבית החיצון, עכ"פ לבקש רחמים שלא בפניו ולהתעניין בצרכיו, אבל כשאינו לטורח על החולה לא מקיים המצוה רק בפניו ובחדרו. ועי' ב"מ ל' ב' ילכו זה דיקור חולים, היינו גמ"ח לא ככרה אלא לכוון גילו לנוטל אי' מס' מחלו ואפ"כ מצעו למחל - מזה משמע דשאר הענינים הנכללים בדיקור חולים, לעשות צרכיו לעשות נחת רוח עם חברו לבקש עליו רחמים, הכל כמבואר בריב"ז מוצא צ"י ק"י של"ה, זה נכנס בגדר גמ"ח, רק מה שנוטל אי' מס' מחלו זה מרבינו מקרא לילכו, כמלא דמורה דיקור חולים רק כשנכנס להחולה ונוטל אי' מס' ובין גילו (וכפי' הר"ן והרא"ש הנוטל במזלו דיכול להיות אלא כל מצדק שמתא כולל במזלו, או כמפרש בנדרים ל"ט בשם בחור לבחור וזקן לזקן) וכל זה לא שייך רק כשנכנס להחולה, ולא על ידי תלפון או כתב ושלא בפניו - רק כשאי"ל וככ"ל, שהדיקור לו לטורח, יעשה עכ"פ מה שאפשר בבית החיצון, וזה בכלל גמ"ח עכ"פ, עי' שבת קכ"ז אי' דביק"ח בכלל גמ"ח. ועי' דרש"ר ריש פאה גמ"ח בין בגופו כגון ביק"ח. ונסתר ממילא ראייתו דכת"ה, מהא לחלה בנו שואלו בשוק בנדרים ל"ט, לכיון לאסור בהנאה ליכנס אלא בנו יעשה מה שאפשר אפי' בשוק, ממש כהאי דינא הכ"ל כשהדיקור לו לטורח, וזה לפע"ד ברור.

אשאר בזה ידיו מרחוק ומקרב לב.

ציריך, י"ב טבח תשי"ב.

הפקד כהן - ויש צידי תוס' הנדפס בשנת תרמ"א שהוציאו לאור מלומדים עפ"י כתבי יד ערפורט-וויין, ובשם גם כן הנוסח כמו בתוס' שצדיקו, לאף דיעבד אין תרומתו תרומה - וחולי הי' להגר"א נוסח אחר בתוס' וכידוע שהוא המגיה הגדול של תוס' - ובכל אופן חזינו להמחזר קיאר ככאן צביאורו, ול"ע.

והנני בזה ידיו מרחוק וקרוב לב יזכה לעלות בגרם התורה בהלכה מרובה. י"א אייר כ"ז למסמגים תשכ"ו.

סימן קפח

אם יוצאין מצות ביקור חולים בכתב

או על ידי תלפון

כבוד ידי"ן הרב הגה"צ המפורסם עומד בפרץ וגודר גדר בנשי"ק אראלים ותרשישים וכו' הרב ר' שלום יחזקאל שרגא רובין הלברשטם שליט"א האדמו"ר מצעשינוב בנויארק יצ"ו.

מחשבה"ט ושכת"ה.

בדבר שאלתו אם יוצאין מצות ביקור חולים בדיבור עם החולה ע"י תלפון, וגם אי יוצאין בכתב להחולה או גם ע"י שליחו - וכת"ה האריך בזה בחריפות וצקיאות נפלא כיד ד' הטובה עליו - וענותו תרביני לידע גם חוות לעמי בזה.

ולפע"ד נראה ברור דעיקר מצוה אין יוצאין רק כשהולכין לבקר החולה בפניו, ורא"י ברורה

לזה מנדרים ל"ט אי' לעולא בשכנסי חולה אסורין על המצדק דמותר לבקרו רק בעמידה משום ללא אדרי' תחיותי, ובישיבה לא משום לאפשר בעמידה, וכן נפקס בעושו"ע סימן רכ"א ק"ד, וללא כהר"ן בשם דפסק כשמחל דמותר אף בישיבה - ואם איתא דמקיימין המצוה אף על ידי שליח או כתב או תלפון וכדומה, ליתסקר אף בעמידה ליכנס לביתו כיון לאפשר ע"י שליח או כתב או שיעמוד מבחוץ אלא החלון ולדבר עמו - והיום ישתנה הדין הנ"ל הנפקס צו"ע עוד יותר כשאפשר על ידי תלפון, ואם הוא מקיים בזה המצוה, ליתסקר לי' ליכנס לביתו אפילו רק כשיעמוד כמו שאסור לו לישיב, א"ו דעיקר המצוה הוא מקיים רק כשיכנס לחדרו במקום שהוא. שוכב על משכבו על ערש דוי ומשתתף בצערו ומתפלל עבורו, וכנפקס צו"ע של"ה ברמ"א בשם הרמב"ן, כל שדיקור ולא ביקש עליו רחמים נמי שלא ביקר וכהאי דשבת ל"ב אי' לעולם יצקש... שלא יחלה שאם יחלה אומרים לו הבא זכות ותפטר - ומי זוער לשון דברי רש"י הקדושים

ירלו. לזה אמר אשר יעשון. ואף על פי שסך חמשה הם עשרה שכל א' כולל ב' דברים. חו"ג. כי הדרך חיים הם ב' דברים חז"פ שסך דרכי ה' כולל בהן ג"כ איך להסתגב עם סברות. כמ"ס ומלא (חן ושכל טוב בעיני אלהים) והוא הדעת כמ"ס (ירמיה כ"ב י"ו) הלא היא הדעת אחת. את הדרך זו ג"ח לעניים ולעשירים כמו הדרך שהוא לעניים ואף לעשירים. ילכו זה צקור חולים. בה זו קבורה וזהו ג"כ לחיים ולמתים. את הדרך ילכו בה הוא בין בגופו בין בממונו כי את הדרך הוא בממונו. ילכו בה. בגופו חז"ס (סוכה מ"ט ע"ב) גדולה ג"ח מן הדיקה ב' דברים. שזה בממונו זה בין בגופו ובין בממונו. ולדקה לעניים וג"ח בין לעניים ובין לעשירים. ולדקה לחיים וג"ח בין לחיים ובין למתים והן כללים של ג"ח. את המעשה זה הדין. שני דינין הן. א' דיני ממונות. ב' דיני קנסות. וזהו את המעשה. אשר יעשון לפני משורת הדין הוא ג"כ שנים. א' מה שעושין רוב העולם. וא' מה שבחידי סגולה לדיקים שבדור. חז"ס בגמרא (ב"מ פ"ג ע"ב) רבה ב"ח חזרו ליה הנהו שבולאי חביטא דחמרא שקיל גלימייסו אתו לרבי א"ל הב לכו גלימייסו א"ל דינא הכי א"ל אין למען חלך בדרך עובים יכיב לכו גלימייסו א"ל עניי חן וטרחין כולא יומא וכפיין ולית לן מידי למיכל. א"ל זיל שב לכו אגרייסו א"ל דינא הכי א"ל חן וארחות לדיקים חשמו. שדרך ראשון היה רק דרך עובים שמחל להם הזיקו אבל ליתן להם שכר על שהפסידו לו זהו ללדיקים יחידי סגולה. ולזה אמר תחלה דרך וגבי לדיקים אמר ארח שלשון ארח הוא ליחידי סגולה כמ"ס בזהר ע"פ ואורח לדיקים כאור

י"ב שבתי יב. י"ב תחומין. ב' חולקין ב' אחסותין שכל א' כולל חמשה. וחז"ל כנגד ב' חולקין שאמר את החקים ואת החרות. וכנגד עשרה דלעיל אמר כאן עשרה דברים הכלולין בחמשה. והודעת להם את וגו' כמ"ס בגמרא והודעת להם. זה בית חיים. את הדרך. זו גמילות חסדים. ילכו. זה ביקור חולים. בה. צ קבורה. ואת המעשה. זה הדין. אשר יעשון לפני משורת הדין ופרש"י (בב"ק ק' ע"א) בית חיים זו ח"ת וקשו עליו שכבר נאמר את החקים ואת החרות (ובב"מ ל' ע"ב) פי' זו אומנות וגם זה קשה להולמו והאיך אפשר שיהיה זה קודם לכל אבל עיקר הוא על חיים האמתיים כמ"ס ודרך חיים תוכחה מוסר על הפרטי פרטים. ואמר כי יכיה להם דבר בא חלי כל אשר ידע נגע לבבו. אבל כללי דרכי חיים כודיעם לכל ישראל. את החקים נגד נד מלוה. ואת החרות נגד חורה אור. כמ"ס ה' בחכמה יסד ארץ כוון שמים בתבונה. וכנגד דרך חיים אמר והודעת להם זה בית חיים. את הדרך וגו' ואת המעשה וגו' הם חו"ב. כמ"ס למעלה לכן אמרו את הדרך כו' זה ג"ח. ואת המעשה זה משפטים. את הדרך כמ"ס והלכה בדרכיו מה הוא רחום וחנון כו' וזהו ג"ח. ילכו זה ביקור חולים מפני שבכל המלות שהליכה אינה תכלית המלוה. אבל כאן שהליכה בעלמא היא המלוה. בה. זו קבורה כמ"ס (כחובות מ"ב ע"א מ"ק כ"ח ע"ב) באשר הוא סוף כל אדם וסתי יתן אל לבו דידל ילוגי' כו', את המעשה זה הדין. אשר יעשון זה לפני משורת הדין. לפי שהמשפט חלוי בדין לפי מה שעיניו רואות. אבל לפני משורת הדין אינו חלוי בדין אלא בצעלי דינים אם

באר יצחק

באריכות, והם ד' צימנא וד' בשמאלא, ד' תיבות את הדרך ילכו בה, ואח"כ ד' ואת המעשה אשר יעשון. ותחלה אמר והודעת להם זה בית חיים שסך חו"ב הם השרשים שהם דחילו ורחימו ג"כ ב' לימנא ולשמאלא אהבה בג"ח ויראה צדיקים כמ"ס לעולם יראה דין כו' שאמר איש חרבו על יריכו מפחד בלילות מפחדה של גיהנם כו', והם ב' תיבות והודעת להם כו' ב' עמרון דבי' שה"ח הם נגד ד' אותיות הוי"ה והחתיסי שארם קולו של י', וכן ה"ג ג"כ בדרגת זה, והם בסוד ד' אותיות דהוי"ה וד' אותיות אדנ"י וב' שרשים קולו של י' דהוי"ה וד' דאדנ"י ואדנ"י שם דינ"א דמלכותא כו' הרי שבפ' והודעת שהוא הדעת מזכר ה' דברים שסך עשרה דברים של הדעת ועם החקים והחרות שהם למעלה בחו"ב עלמם הם י"ב דברים י"ב בוסמין עילאין: ומ"ס למעלה בלשון רבינו